

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

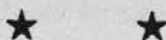
Uredništvo in upravništvo ..... 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Etbil Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00., pol leta \$1.75.,

posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.75.

Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbil Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

POGODBE, OBLJUBE IN IZDAJSTVO	57
IVAN JONTEZ: PREKINJENA IDILA	60
OTTO BAUER	61
MILAN MEDVEŠEK: ZMAGOVITI UPORNIKI	63
KNJIŽEVNOST — NOVA ZORMANOVA ZBIRKA	66
KOLENDAR	67
E. K.: JESEN	69
CENZURA	70
IVAN VUK: NA CESTI ŽIVLJENJA	72
DIESLOVA TRAGEDIJA	77
RADIO V RUSIJI	78
E. K.: DREJČETOVA POT (Nadaljevanje)	80
E. K.: JULKINA ZMOTA (Nadaljevanje)	82

O mravljah se včasih slišijo zelo simpatične povesti in celo v nekaterih šolskih knjigah se dajejo otrokom za zgled, na primer z ozirom na varčnost in skrb za bodočnost. V resnici pa niso te živalce prav nič simpatične. Škoda, ki jo naredi na polju, po vrtovih in včasih tudi po hišah je ogromna. Kar se pa tiče njih značaja, bi nemara ugajal Hitlerju, Mussoliniju, Francu in japonskim militaristom, ki obdajajo moderno divjaštvo z vsakovrstnimi čednostmi, nikakor pa ne ljudem, ki imajo kaj smisla za pravičnost in postavljajo mir nad vojno. Sovražstvo in sebičnost označuje mravlje in med vsemi drobnimi živalcami so menda največje roparice. Zlasti sovražijo termite, ki jih nekateri imenujejo bele mravlje, dasi ne pripadajo temu rodu. Termiti grade ogromna gnezda, včasih, zlasti v Afriki mnogo čevljev visoka. Če pridejo prave mravlje do njih, jih takoj naskočijo in tedaj se vname neusmiljen

bolj, v katerem so izgube na obeh straneh ogromne. Navadno zmagajo mravlje s svojim večjim številom. Tudi med seboj so vedno v boju. Mravelj je mnogo vrst in vsak rod sovraži drugega, toda pogostoma se napadajo tudi enake vrste. Iz drugih mravljišč kradejo jajca in jih vzgajajo za sužnje, da delajo zanje. Neka vrst iz Argentine je v nekaterih krajih na jugu izgnala vse druge vrste in zasedla njih mravljišča. Hrana mravelj je veliko bolj raznovrstna od človeške in človek menda ne je ničesar, kar ne bi šlo tudi mravljam v tek. Na rože in druge rastline vlačijo zelenkaste uši (aphis), ki jih potem ščegetajo, da dajejo nekak sladak sok od sebe, ki ga mravlje srebajo. Sploh imajo sladke reči rade in marsikatera gospodinja je morala pometati par funtov sladkorja v smeti, ko je opazila, da so se mravlje zalegle v njem.

CG

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACTS OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912, AND MARCH 3, 1933.

Of Cankarjev Glasnik published monthly, at Cleveland, Ohio, October, 1938.
State of Ohio,)

) ss.
County of Cuyahoga,)

Before me, a Notary Public in and for the State and county aforesaid, personally appeared Mr. Louis Zorko, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the business manager of the Cankarjev glasnik and that the following is, to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, as amended by the Act of March 3, 1933, embodied in section 537, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are:
Publisher Cankar Foundation, Cleveland, Ohio.
Editor Mr. Etbin Kristan, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Managing Editor: Etbin Kristan.
Business Managers: Louis Zorko, 6411 St. Clair Avenue, Cleveland, Ohio.

3. That the owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding one per cent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a firm, company, or other unincorporated concern, its name and address, as well as those of each individual member, must be given.)

Cankar Foundation is an organization operating on non-profit basis.

Louis Kaferle, Pres., 19308 Shawnee Ave., Cleveland, Ohio.
Vatro Grill, Vice Pres., 6231 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Louis Zorko, Sec'y, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Joseph Franceskin, Treas., 6719 Bonna Ave., Cleveland, Ohio.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 per cent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state.) There are none.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company but also, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

5. That the average number of copies of each issue of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise, to paid subscribers during the twelve months preceding the date shown above is (This information is required from daily publications only.)

Louis Zorko, Manager.

Sworn to and subscribed before this 25th day of September, 1938.

Vatro J. Grill, Notary Public.
My commission expires January 15, 1940.

NAROČNIKI POZOR

Poleg naslova je razvidno do kdaj imate plačano naročnino. Prva številka pomeni mesec, druga leto. Da nam prihranite nepotrebnega dela in stroškov, Vas prosimo, da skušate naročnino poravnati, kakor hitro mogoče. Pošljite naročnino naravnost v urad Cankarjevega glasnika ali jo pa plačajte našemu zastopniku. Zastopnik bo Vam izročil potrdilo za plačano naročnino. Skušajte dobiti tudi svojega prijatelja in znance, da se naroči na Cankarjev glasnik.

TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 28. julija do 20. septembra 1938:

Dr. št. 147, SNPJ, Cleveland, O.	\$ 14.00
August Komar, Cleveland, O.	2.00
George Bole, Cleveland, O.	2.00
Anton Jankovich, Cleveland, O.	2.00
Luka Slejko, Cleveland, O.	2.00
Dramatično dr. "Ivan Cankar", Cleveland, O. ...	6.00
Progresivne Slovenke (Centrala) Cleveland, O. ...	6.00
Jennie Skuk, Cleveland, O.	1.00
Math Pišler, Cleveland, O.	1.00
Ciril Obed, Cleveland, O.	1.00
Frank Sodnikar, Cleveland, O.	1.00
Jennie Dagarin, Cleveland, O.	1.00
John Krebel, Cleveland, O.	1.00
Frank Slejko, Cleveland, O.	1.00
Math Znidarsich, Cleveland, O.	1.00
Minnesotska federacija SNPJ, ...	2.00

Skupaj v tem izkazu: .....\$ 44.00
Zadnji izkaz: 80.90

Skupaj od 1. junija do 20. septembra 1938: \$124.90

Odbor Cankarjevega glasnika se zgoraj omenjenim društvom in posameznikom iskreno zahvaljuje! Zeleni bi, da bi dobili mnogo posnemovalcev.

Odkod je beseda "bojkot?" Na Irskem se je neki veleposestnik posebno zameril kmetom, s katerimi je skrajno kruto postopal, zlasti pri pobiranju najemnine. Nobeno opravičevanje, nobena prošnja ni nič zalegla. Jeseni leta 1880 so se zbrali in zahtevali, da jim zniža najemnine, ker nikdar niso mogli toliko pridelati, kolikor je on zahteval. On pa ni hotel nič slišati o tem in jim je grozil, da jim bo še hujša predla, če ne bodo plačali, kar je zahteval. Ko so spoznali, da ne morejo na ta način nič opraviti, so sklenili, da ne bodo delali zanj in so tudi drugim kmetom branili delati. Podirali so mu plotove, ga zmerjali, če so ga srečali in njegovo podobo so sežgali. Ime veleposestnika je bilo Charles Cunningham Boycott. Ko je pozneje Zveza irskih kmetov začela splošen boj proti veleposestnikom, je ta način nasprotovanja imenovala bojkot in izraz je ostal v splošni rabi.

Čebelarstvo med afriškimi zamoreci je nekaj navadnega. Panje postavijo visoko med veje v bližnjem gozdu in vsak lastnik panja je opravičen do čebel, ki se naselijo v njem in do njih medu. Da poberejo med, naredijo pod drevesom ogenj, ki daje mnogo dima, potem spleza eden izmed njih na drevo in spusti panj na vrvi nad dim, dokler čebele ne odlete ali pa poginejo. Rabijo med za hrano, delajo pa iz njega tudi medico, ki je tako močna, da, po njihovih besedah, človek drugi dan lahko spi od jutra do mraka, ne da bi zinil besedico. V nekaterih krajih delajo iz voska kepe in jih prodajajo evropskim trgovcem.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

II.
letnik
1938

*

3.

številka

Pogodbe, obljube in izdaj- stvo

Politika angleške vladajoče tolpe se je razgalila v vsej svoji gnusni nagoti, da je zasmrdelo po vsem svetu in Francija, ki je včasih znala peti marzeljezo in pisati "la gloire" na svoje prapore, ima za gospodarje strahopetce in hinavce, nesposobne, da bi razumeli, kaj se godi in da bi ostali možje. Chamberlain, ki je imel priliko, da bi bil popravil svoje velike grehe, je po nalogu babnice iz Clivendena ponižal samega sebe kakor se še ni ponižal noben angleški državnik, popljuval vse tradicije angleške demokracije, prodal bodočnost svoje dežele in privolil na pogoje, ki pozročé prelivanje krvi, ob katerem bo zadnja "svetovna vojna" le nezatna praska, komaj vredna spomina. Daladier pa je zapisal svoje ime v zgodovino, da bo preklinjano, dokler bo kaj poštenih Francozov na svetu in kaj čuta za pravičnost.

Zakrohotati bi se bilo treba, če ne bi bila tragedija tako velika, ne le za ukrižano Čehoslovaško, temveč za vso Evropo in za ves svet, ko ošabni angleški lord leta sem in tja, da poklekne pred Hitlerja in poljubujoč njegove škornje ponižno sprejema njegove nadute ukaze. Osebnost bi mu bilo pač privoščiti vsako ponižanje, njemu in vsej njegovi degenerirani, sebični in domišljavi kasti. Toda v grozni drami, v kateri je po nerodnosti režiserja dobil vlogo, kjer bi bil komaj sposoben za statista, ne gre za njegovo malenkostno osebo, ampak za posledice, ki jih bo njegova nizkotna breznačajnost porodila za ves britanski imperij in za ves svet.

O seveda! Na jeziku mu je velika, sveta beseda, ki jo tuli, kakor da veruje vanjo kot v zveličanje. Mir! Mir mu je pri srcu in on ga rešuje. Mir — in pripravljen je na vse žrtve za njega ohranitev. Seveda, na žrtve, ki naj jih doprinašajo drugi, pa

idiot ni sposoben spoznati, da v resnici žrtvuje Anglijo in vse njene interese. Slep je, da ne vidi za ped predse, slaboumen je, da se ne more spomniti, kaj se je zgodilo včeraj. In če ga kdo spomni na preteklost in mu hoče razgrniti bodočnost, zamiži in si zamaši ušesa in se vrača k Hitlerju po njegov blagoslov.

Iz Pariza pa prihaja Daladier, po nesreči predstavnik Francije k londonskemu malopridnežu, ki je odel svojo domovino s sramoto, se je tam navžije in se vrne, da ogrne še svojo deželo z enako sramoto. Jecljajoč kakor je videl jecljati stare babe onkraj kanala, začne tudi on blebetati o evropskem miru in o žrtvah, ki so baje potrebne, o žrtvah, ki naj jih danes doprinesejo Čehi, pa tudi on ne ve, da žrtvuje s tem Francijo samo.

Mir! Evropski mir! Svetovni mir!

Laž! Infamija! Zabitost in podlost!

Koliko let že varujejo ta blagrovani mir! Kako dolgo že doprinašajo žrtve zanj! Ko je Japonska ukradla Mandžurijo, se je začela ta na eni strani kratkovidna, na drugi lopovska igra. Za ohranitev miru je bila "potrebna" žrtev — kajpada na račun Kitajske. In na kakšno trdno podlago je bil tedaj postavljen presveti mir! Če smejo japonski militaristi ropati brez kazni in brez protesta, zakaj ne bi smel Mussolini iti rokovnjačit v Etijopijo? Da, mir je napredoval — z bombami in grobovi. In če je smel spraviti afriško deželo v svojo malho, ne da bi mu bili preprečili banditstva, ko so mogli, zakaj ne bi "čisto mirno" pripravil v Španiji postojank za fašizem in njegovo razširjenje? Žopet je bilo treba žrtev za "ohranitev miru". Republičanska Španija je bila na vrsti žrtvovanja. Koliko so vse te žrtve — same žrtve nedolžnih — zadržale tolovaje? Koliko so utrdile mir? Koliko obljub so roparji izpolnili? Kitajska daje odgovor, pa Avstrija. Otrok, ki ni nikdar imel ministrskega portfelja bi bil po tolikih izkušnjah razumel, da raste požrešnost tolovajev, čim več se jim daje in da je tem manj miru na svetu, čim bolj ga "varujejo" z žrtvami. Vsak zdravnik, ki je imel kaj izkušnje v blaznicah, bi jim bil lahko povedal, da se taki norci ne ozdravijo, zlasti pa ne, če se postavljajo na trone. Veliki državniki, veliki kajpada v svojih sanjah in v svoji boleštni domišljiji, pa nadaljujejo zabito in kriminalno igro, vlačijo nove žrtve na oltar boga vseh tolovajev in se še upajo čivkati o miru. Kateremu izpodkopavajo zadnje temelje in rušijo zadnje stebre.

Krkonoške Nemce hoče "rešiti" Hitler. In Chamberlain mu verjame. Rešiti hoče ljudi, ki uživajo v najbolj demokratski državi pravice, kakršnih nima prebivalstvo nikjer po Evropi, izvzemši socialistično upravljane skandinavske dežele. Rešiti jih hoče — da, svobode, državljanskih pravic, demokratskih in

socijalističnih organizacij in obdarovati jih hoče z nacijsko svastiko, s pasjo podložnostjo, z gestapovskim špiceljstvom in s koncentracijskimi tabori. Iz ljudi, ki so bili v Čehoslovaški svobodni hoče napraviti brezpravne sužnje nacizma. Henleinu do seveda dobro in nekaterim njegovim podrepnikom; a zakaj beži na tisoče in tisoče Nemcev iz obmejnih krajev v Prago in v notranjost dežele, če res tako željno pričakujejo prihod šturmarjev?

Dežela, velika kot je Nemčija, je živela in bi živela brez tistih par tisoč kilometrov zemlje, ki jo hoče iztrgati iz češkega telesa. Več zemlje kot je imajo vsi krkonoški kraji, je vzela svojim kmetom, da gradi municijske tovarne, skrivna vojaška letališča in strupene kuhinje. Teh par pedi zemlje nič ne šteje. Ampak Češka ima sedaj mejo, ki jo je ustvarila narava in to ji hoče vzeti Hitler, da bo brez obrambe. Industrijo ima v teh krajih, kjer so češki delavci delali ramo ob rami z nemškimi in to ji hoče ukrasti Hitler, da bo siromašna in mu izročena na milost in nemilost. In kar lahko pokaže en pogled na zemljevid, kar bi jima lahko povedali poslaniki v Pragi in konzuli po mestih, ne spoznata in ne razumeta Chamberlain in Daladier! Ne razumeta, da se Hitler nikdar ne bo zadovoljil s koščkom zemlje, ki sam na sebi ne pomeni za Nemčijo nič, za Čehoslovaško pa obsega življenske pogoje. Ne razumeta, da je to za znorele nacije le oporišče za nove pustolovščine, da postanejo Krkonoši v Hitlerjevih krempljih izhodišče za pohod v kraje, o katerih niso nikdar tajili, da jih hočejo osrečiti s kulturo svastike in fašističnim tiranstvom. V Rumuniji je olje, v Ukrajini je žito, na Balkanu so polja in prirodni zakladi. In Hitlerjev goltanec je sposoben, da žre in žre in žre. Njegovo bučo je pa sramotno popuščanje zapadnih strahopetcev napolnilo z blazno domišljijo, da stoji više od Cezarja in Aleksandra in Napoleona in da lahko spravi ves svet pod svojo peto. Preko Balkana drži pot v Azijo in nekdanje Viljemove sanje se oživljajo v Hitlerjevih bolnih možganih. Danes se "pogaja" s Chamberlainom, v svoji domišljiji pa vidi dan, ko bo ležal angleški lord v blatu pred njim, proseč milosti za zadnje ostanke britskega imperija. Njegovi agenti že delajo zgage na Danskem, na njegovih zemljevidih so se že pokazali nemški kantoni Švice. V njegovem seznamu "kulturno nemških dežel" so Zedinjene države s svojimi dvanajst milijoni "pripadnikov Nemčije". Čile v južni Ameriki je pravkar zatrla fašistično zaroto. Chamberlain in Daladier pa ne vidita nobenih znamenj, ne razumeta nobenega nauka zgodovine in le žrtvujeta dežele in narode "za ohranitev miru".

Kajpada bosta "zahtevala" obljube od Hitlerja. In dal jima

jih bo. Toda česa še ni obljubil in katere obljube še ni prekršil? Nemara bodo napravili pogodbo. A kaj so Hitlerju pogodbe?

Kaj so pogodbe sploh? Ali ni bila Francija vezana s pogodbo, da pomaga Čehoslovaški, če bo napadena? Ali ni napadena, ko zahtevajo njeno zemljo? Toda kako naj Čehi prisiliijo zaveznico, da izpolni pogodbo?

Papirnate krpe — in drugega nič. Kolikor imaš moči, toliko je pogodba vredna — kakor pravica. Izdajstvo je pa postalo primarno sredstvo diplomatske umetnosti.

Prokletstvo potomcev bo padlo na "ohranjevalce miru", kadar bo zaradi tega "pacifističnega duha" tekla kri, ne v potokih, ampak v veletokih in bodo nedolžni otroci izdihavali na tisoče pod strupenimi bombami. Žrtve, katerim veliki duhovni pogodb in izdajstva pripravljajo grobove, bodo v svojih zadnjih zdihljajih preklinjali zaničevana imena. Ampak takrat bodo te žrtve padale za cilje, ki so neznani Hitlerju in Chamberlainu, za cilje, ki se bodo uresničili nad njihovimi grobovi in bodo izpremenili svet, da ne bo treba topov in bomb in ne diplomacije in pogodb.

Hitler in Chamberlain, Mussolini in Daladier bodo segnili v svojih grobovih in če bo kaj spomina po njih, bo to zaničevanje. Slava čehoslovaških brambovcev bo pa živela, dokler bo kaj zgodovine.

Prekinjena idila

IVAN JONTEZ

Gospod in gospa
po polju sta šla...
Ob stezi dehtijo cvetlice,
med drevjem prepevajo ptice,
na nebu se sonce prijazno smehlja —
prečudno tesnobo občuti gospa.

"Ah, rajski ta kras!"
sprosti se ji glas.
In ročice bele vzdrtijo
in oble se grudi ji burno napno
in silni plameni v očeh se ji vžgo —
"Daj, ljubček — minute bežijo...!"

Ni hitel gospod,
ker doli čez pot
kot megla brez vetra, majava
se vlekla je revna postava;
obleka iz cap in obraz neobrit...
"Kdo neki je to?" — "Kak barabež opit."

A v parček strmi
par lačnih oči...
Gospoda prikazen ta zbeга:
"Brez dela je mož in, glej, glad ga pesti..."
Gospod se namrdne. Gospo pa jezi:
"Ah ljubi — povesod ta zalega..."

Otto Bauer

OPET EDEN, ki je odšel prezgodaj! Eden tistih, ki so bili tako delavni, tako močni in tako potrebni, da človeku kljub vsem jasnim znamenjem in dokazom ne gre pa ne gre v glavo, da jih ni več med nami.

Pravijo, da ni nikogar na svetu, ki ne bi bil nadomestljiv. Seveda, svet se ne more ustaviti ob grobu posameznika, na vsako mesto mora stopiti naslednik, toda vrzeli, ki ostajajo za velikimi delavci, se ne zamaše tako lahko, da bi izguba ne bila občutljiva. In jama ob zidu pokopališča Pere Lachaise je pokrila ostanke moža, ki ga bodo še dolgo pogrešali ne le zavedni avstrijski delavci, temveč vsi, ki jim boj za osvoboditev človeštva pomeni najvažnejšo nalogo sedanja dobe.

Avstrijska socijalna demokracija je porodila mnogo mož in žen, ki so v tem boju stali na odličnih mestih in vodili zatirane mase preko zaprek in preko začasnih porazov dalje in dalje. Posebno globoko pa sta dva imena zapisana v srcih avstrijskih proletarcev in če nikdar ne bosta imela drugih spomenikov, sta si jih sama postavila v dušah trpinov. Prvi je šel Viktor Adler in sedaj mu je sledil Otto Bauer. Tudi slovenski delavci polagajo v duhu vence na njuna groba, ne le zato, ker sta bila večkrat med nami, kadar smo imeli važne zборе, ampak ker vedo, da je pomen dela takih mož več kot nacionalen.

Doktorja Bauerja niso nagnale njegove osebne materialne razmere med socijaliste. Rojen je bil v "boljši" hiši in lahko bi si bil ustvaril mirno življenje brez razburjanja in nevarnosti. Toda njegov duh ni hrepenel po gladkih potih in sladkem uživanju. Hotelo se mu je spoznanja in že kot dijaka so ga začela mikati vprašanja, katerih univerze niso priporočale, dasi so se na nekaterih našli izjemoma profesorji, ki so posredno ali neposredno opozarjali dijake, da ni vsa modrost v šolskih knjigah in da se resnično življenje najbolje študira ob njegovih prvotnih virih. Bauerja je prav ta študij najbolj vabil in ob tem je zavrgel vsako površnost in sklepanje po videzu; pridobil si je tisto temeljitost, ki je pozneje odlikovala vsako njegovo pisano in govorjeno besedo.

To raziskavanje do dna ga je privedlo do prepričanja, da ni bolehanja naše družbe pripisati posameznim institucijam, nesposobnosti ali hudobnosti nekaterih ljudi. Odgovor na svoja vprašanja je našel v znanstvenem socializmu in ko se je to spoznanje utrdilo v njem, se je pridružil socijalističnemu gibanju kot aktiven delavec. Od tega časa, pa do svoje smrti je ostal dosleden bojevnik—v dobrih in hudih časih, za pisalno mizo, na odru in na fronti.

Hudih časov je bilo več kot dobrih, toda ni verjetno, da je kdo slišal Bauerja tožiti. V Avstriji ni bilo socijalistično delo zabava. Društveni in zborovalni zakoni so bili reakcionarni in zastopniki oblasti so bili ozkosrčni; saj je tudi njim šlo za kruh in ker so bili sužnji, so se navzeli suženjskega mišljenja. V tistem komisariju, čigar poročilo je spravilo Cankarja za osem dni v ljubljanski zapor, ni bilo hudobnosti, spoštoval je Cankarja in ga imel rad. Toda če ne bi bil sporočil njegovih besed o Avstriji, pa bi jih bil baron Schwartz čital v kakšnem listu, bi se bilo komisariju najbrže hujše godilo kot Cankarju. Včasih se je kateri izmed njih vdal razmeram, če so bile premočne, ampak navadno tisto noč ni spal. Ko je na primer leta 1905 po tistem kongresu, ki je sklenil boj za splošno volilno pravico, stranka sklicala javen shod v Blumensaele na Dunaju in naprosila zastopnike nenemških narodnosti, da ostanejo za ta dan na Dunaju, je bila dvorana do zadnjega kotička natlačena, zunaj pa je stalo na tisoče delavcev, ki so tudi hoteli slišati govore. Kaj storiti? Sklenilo se je, da bodo nekateri govorniki govorili s strehe.

Ko je komisar to slišal, se je tako ustrašil, da je jecjal. Shod pod milim nebom ni dovoljen! Ampak kaj bo, če se tej množici ne ugodi? . . . Delal se je, kakor da protestira, preprečil pa vendar ni zunanjšega shoda. Nervozen pa je bil revež ves večer tako, da se nam je vsem smilil. Zlasti je bilo hudo, ker se je pozneje nekaj zgodilo, česar ni mogel slutiti. Delavstvo je po shodu hotelo korakati v mesto in zahteva je bila tako odločna, da bi bil vsak ugovor brezuspešen. Nič hudega se ne bi bilo zgodilo, če ne bi bila policija—kot navadno—naredila neumnosti, da je poslala oddelek

svojih jahačev na Ring, kjer se začenja Mariahilfer Strasse in hotela demonstrantom zabraniti prehod. Bila je skrajna stupidnost, zakaj vsakdo bi bil lahko razumel, da more v najboljšem slučaju le par ljudi v prvih vrstah slišati povelje policijskega poveljnika in da bodo zadnje vrste neizogibno morale siliti naprej. Najbrže nihče ni slišal njegovih besed; videlo se je le, da odpira usta in čez nekaj časa so policaji potegnili sablje. Zadej so še vedno marširali, spredaj pa je bila silna gneča, nekateri so se ob robu pločnika spotaknili in padli, drugi so padli nanje, policisti so pa začeli sekati v to grmado. Mir se ni naredil do jutra. To je bil krvavi začetek boja za splošno in enako volilno pravico.

Kaj bi bilo treba posebej zatrjevati, da je tudi Bauer imel dovolj takih izkušenj?

Leta 1907, ko so socialisti osvojili okrog osemdeset sedežev v avstrijskem parlamentu, je bil tudi Bauer izvoljen in s svojimi stvarnimi, globoko premišljenimi govori si je kmalu pridobil splošen ugled. Celo krščansko socialni listi se jih niso upali smešiti po svoji priljubljene metodi. Mimogrede bodi omenjeno, da se je v parlamentu seznanil z njim, kakor z nekaterimi drugimi socialističnimi poslanci pokojni dr. Krek, in da sta si ostala prijazna, dokler je slednji zahajal na Dunaj.

Bauerjeva beseda ni veljala le v krogih avstrijske socialne demokracije; njegovi spisi, zlasti razprave v reviji "Der Kampf" so našli pot povsod, kjer se študira socialno vprašanje. In na mednarodnih zborih so vedno pazno poslušali njegove goovre.

Vojna je posegla seveda tudi v njegovo življenje s kruto roko. Kot rezervni častnik je bil poslan na fronto in je izkusil vse dobrote v zakopih in na bojišču. Tudi tam ni pozabil, da so delavci in kmetje v cesarskih uniformah ljudje in mnogi, ki so bili pod njegovo komando, bodo žalovali ob vesti o njegovi smrti. Avstrijci, kljub svojim uradnim poročilom niso vedno zmagovali in Bauer je bil med tistimi, ki so prišli v rusko jetništvo. Ni pa tam ostal do konca vojne. Pri izmenjavanju jetnikov je bil vrnjen v Avstrijo, kjer je seveda moral dalje nositi sabljo.

Ko se je habsburški imperij sesul, so bili socialisti voditelji revolucije na Dunaju in sploh po nemških delih Avstrije. Za Bauerja je bil to čas neutrudljivega dela. Že pred kon-

čnim propadom se je pričela njih aktivna opozicija. Ko pa je organizacija armade razpadla, ko so se trume brez reda začele vračati, ko je cesar pobegnil in se je administracija razblinila, je postala naloga skoraj nadčloveška. Ni bilo dovolj, da dobi stari red zadnje brco, ampak treba je bilo narediti red v splošnem kaosu in nemudno začeti graditi novo. Avstrija je bila v obupnem položaju. Na Dunaju ni bilo kruha. Sladkor je bil skoraj neznan. Za invalide ni bilo poskrbljeno; po Štefanovem trgu in po Kaerntnerici so stali v vrstah, slepci, pohabljeni, paralitiki, ljudje, ki niso mogli za minuto umiriti svojih tresočih udov. Tisti, ki so v vojni obogatili, so pa slavili orgije, ob katerih je človeku slabo prihajalo.

Socialisti so posegli v ta pekel in v presenetljivo kratkem času uredili življenje, da je bilo vsaj znosno. Oni so največ dosegli, da so se zavezniki začeli brigati za položaj Avstrije. In Bauerjev delež pri tem delu je bil velik. Bil je minister za zunanje zadeve in na tem mestu, ki je bilo takrat eno najbolj težavnih v vsej Evropi, je razvil sposobnosti, ki so jih cenili v vseh glavnih mestih. Zavezniki bi bili najbrže lahko nekoliko več storili za Avstrijo kot sordda tudi ne, ker se jim gospodarsko samim ni najbolje godilo—ampak gotovo ni pretirano, če se pravi, da bi bila država gospodarsko popolnoma propadla, če se ne bi bili socialisti na vso moč potrudili, da rešijo, kar se je dalo rešiti. Če bi se bila njihova politika nadaljevala, bi bilo morda več godrnjanja med kapitalisti, ampak Hitler ne bi bil danes gospodar Avstrije, Italija ne bi bila mogla vtihotapljati orožja na Ogrsko in ves položaj v Evropi bi bil drugačen.

Kako je prišla klerikalna stranka na krmilo, kako je izigrala svoje naprednejše elemente in se pofašistila, je posebno poglavje zgodovine. Tako kakor slika stvari Šušnik v svoji knjigi, se niso odigrale. Dollfussov napad na socialiste je bil popolnoma neosnovan. Socialistična uprava na Dunaju, ki je tudi klerikalna vlada ni mogla zatreti brez nasilja, je bila storila čudeže. Že leta 1921, ko se je vršil mednarodni kongres, katerega so nekateri posmehljivo imenovali zbor dva in polte Internacionalne, se je videl velik napredek. Med in mleko pač ni teklo po dunajskih ulicah, toda bil je red. Opažalo se je zaupanje v bodočnost. Po gostilnah ni bilo toliko izbere kot v hotelu

Ritz-Carlton, ampak človek se je lahko najedel. Socijalisti so gledali na to, da se ugotovi stvarnim potrebam, ne pa luksuznim zahtevam. Na dvorišču mestne hiše je bataljon Reichswehra defiliral pred delegati z rdečimi zastavami. To je bila edina uniformirana organizacija v državi in ni prekoračila števila, določenega po pogodbah. — Pomanjkanje stanovanj za neimovite sloje je bilo po vojni silno občutljivo; dunajska mestna uprava se je takoj lotila tega dela in njegov plod so bile moderne delavske hiše, ki so jih vsi obiskovalci iz drugih dežel občudovali. Dollfuss je dal napeljati svoje kanone in bombardirati zidove in ljudi med njimi. Kar je tedaj sledilo, je bilo tragično, ampak neizogibno. Socijalisti so se postavili v bran; drugače niso mogli. Na dunajskih gorcah se je razvil boj kakor pred leti v Karpatih. In Bauer pisatelj, Bauer govornik, Bauer državnik je zopet postal vojak na fronti. To ni bila operetna vojna, na kakršne naletite tuptam v zgodovini. Tudi Dollfusove sile so imele svoje izgube. Ampak Dollfuss ni bil državnik. Če bi bil, bi bil našel pot za sporazum in bi ga bil poiskal, ker bi bil razumel, da spravlja vso državo v nevarnost, če si popolnoma odtuji delavstvo. Zgledi na severu in na jugu so ga omotili, zaveroval se je v silo in šel do skrajnosti. Dobil je civilno vojno, zapravljal je pa ne le svoje življenje, ampak tudi Avstrijo. Z "zmago" nad delavstvom jo je tako oslabil, da je Hitlerju izgladil pot.

Bauer je bil med premaganimi in v Avstriji so mu grozila vešala. Od tega časa je bil političen begunec. Odšel je najprej v Čehoslovaško, pozneje pa v Pariz. Nobena bridkost upornika mu ni bila prihranjena. Toda kakor je bil delal doma, kjer je njegov jasni pogled v razmere in neomahljiva vera v končno zmago pravičnosti kazala stranki pot, tako je delal v tujini in v Internacijali, dokler ni naravni zakon ukazal zastoja.

V privatnem življenju je bil Bauer najboljši družabnik, ki si ga je mogoče zaželeli, priprost, prijazen, vedno pripravljen za pogovor in težko, da je na svetu človek, ki bi mogel reči, da ga je Bauer kdaj užalil. Bojeval se je z umom, s prepričevanjem, z znanjem in dokazi, ko je bilo treba, tudi z mečem, nikdar pa ne z blatom in gnojnico.

Bil je le 57 let star, ko je umrl in nehote se človek vpraša, kaj bi bil še ustvaril, če ga ne bi bila smrt tako zgodaj zalotila. In zaboli človeku, kadar pomisli, da mož, ki se je od mladih let boril zanjo in ji krčil pot za tiste, ki ostajajo, sam ne bo nikdar videl zmage svobode. A trpini imajo tudi čut hvaležnosti; na marsikaj hudega pozabijo, na tiste, ki so bili z njimi v najbridkejših urah, ne. Kadar zadoni pesem svobode po odrešenem svetu, takrat bo hvaležno pela tudi Bauerjevemu spominu. In kar nas bo še živih, bomo hoteli biti v tem zboru.

Zmagoviti uporniki

MILAN MEDVEŠEK

ELOVODJO Kellyja so delavci zelo radi imeli. Enačil se je z njimi, kakor se ni dotlej še noben delovodja. Ošabnost mu je bila tuja in prav tako surovost, dve slabosti, ki sta često tesno spojeni z ljudmi v njegovem položaju. Bil je oče in prijatelj in v prvi vrsti sodelavec, kar je največ štel. V tovarno je nosil celo več denarja kot ga je potreboval, da ga je lahko posojal deavcem, kadar je kateri prišel v zadrego za nikel ali kvoder. Včasih je imel razposojenega do deset dolarjev, toda komu je posodil, ni nikoli vedel in ko so

mu denar vračali, se je vljudno zahvaljeval, kakor da bi mu ga podarili.

Nekega jutra, ko je bil že čas za pogon strojev, starega Kellyja še ni bilo v delavnici, na njegovem mestu pa se je prikazal nov delovodja.

"Kaj to pomeni?" so se delavci začudili. "Kje je stari Kelly? . . ."

"Kellyja so odslovili, ker je bilo preveč človeka v njem in ker bi kmalu doslužil pokojnino," je nekdo pojasnjeval.

Novi delovodja, čigar obraz je spominjal na podgano, je opazil, da se razgovarjajo, naj-

brže o njem — si je mislil, zato je hotel takoj uveljaviti svojo oblast kakor jo uveljavi nov učitelj nad učenci.

“Ravnatelj je ukazal,” se je zadržal s hreščočim glasom, “da storim konec postopanju in lenuharenju v tem oddelku in zvišam produkcijo! Kdor misli postopati in po nepotrebnem tratiti čas, naj se kar pobere!”

Njegove oči so streljale na dolgina Louisa, katerega je najprvo opazil, ko je nekaj šepetal trebušniku Feliksu na svoji levi. Louis, videč, da gleda njega, se je urno potuhnil in jel marljivo premikati vzvode in ročaje, za delovodjo pa je poškilil šele tedaj, ko je srboritež odkorakal v ozadje delavnice, kjer se je postavil kakor kakšen general in s srepimi pogledi neutrudno pazil na može, ki so mu bili izročeni na milost in nemilost.

Delavci so hiteli z vso silo in naglico, boječi se, da ne bi dobil slabega mnenja o njihovi delavnosti, med tem pa so postajali z vsako minuto bolj nemirni, kajti njegovi pogledi so jih žgali v hrbte in bilo je očitno, da so se celo bali ozreti v njegovo smer, kaj šele, da bi se odstranili od strojev za trenotek, kakor se prej imeli navado, ko je v delavnici še gospodaril delovodja Kelly.

Dolgin Louis, najpredržnejši med njimi, se je vendarle ojunatil in pogledal proti “generalu”, tedaj pa je mož hitro potisnil nekaj v žep. Kar je skrtil, je bil časomer, s katerim je ugotavljal kretnje delavcev in obrate strojev.

“Tako . . . tako . . .” si je mislil Louis. “Priganjač nam hoče zahrbtno ‘naviti stroje’ in pospešiti hitrost pri delu . . . Ne, ne boš, že sedaj moramo preveč hiteti!”

Navzlic hrušču in trušču, ki je vladal v delavnici, se je Louisu posrečilo opozoriti sodelavce na pretečo nevarnost.

“Zelenec nam za hrbtom meri čas”, je zašepetal Feliksu. Ta ga je razumel in tiho oddal sporočilo mlademu Italijanu. Novica je šla kakor brzovjav od delavca do delavca.

“Pazite se, meri nam čas! Nikar ne hitite!”

Vsi so dobro vedeli, kaj pomeni, kadar se rabi časomer — več dela in manj denarja!

Sirena je končno zapiskala za polurni odmor in prigrizek. Delavci so posedali okoli Louisa in jeli resno pretehtavati položaj.

“Odkod se je vzel?” so ugibali. Suheec Joe, po rodu Portoričan, ki je delal že skoro v vsaki avtomobilski tovarni v Zedinjenih državah, je pojasnil, da je bil mož delovodja pri White Motor Co., pa da so ga tam odslovili zaradi surovosti in trme.

“Naj bo že kdor koli, možakarja moramo izigrati, drugače bo on nas!” je povdaril Louis.

“Kaj naj storimo?” so vsi vprašali.

“Zahtevajmo, da pokličejo starega Kellyja nazaj!” je odločno odgovoril Louis in nato pristavil: “Stvar je zelo priprosta — seveda, eden ne opravi nič, vsi vse, kar hočemo!” Besede je izgovoril resno, skoro svečano in pri tem močno izpljunil slino žvečilnega tobaka. Hotel je še nekaj reči, tisti trenotek pa je zatulila sirena in morali so na svoja mesta pri strojih.

Popoldne se je še bolj vleklo kot dopoldne. Gibali so se samogibno, toda počasneje in preračunano. Delovodji pa se je pričelo dozdevati, da nekaj ni v redu in kmalu je uganil njihovo namero; namenoma delajo počasneje, da bi dokazali, da je nemogoče zvišati produkcijo. Razkačen ko divja mačka se je zaletel proti navidezno ponižnemu Feliksu, ki je delal na vrtalo in ga surovo nahrulil, češ, ali je naenkrat dobil krče v roke, da tako počasi brklja in brska pri stroju. Feliks se je prestrašil in nekaj komaj slišno zajeceljal, obenem pa hitro sprožil vzvod, toda v zmedu je pozabil zakleniti čeljust vrtala in tedaj—tresk, dragoceno rezilo se je zlomilo.

“Teslo zarobljeno!” je zarohnel delovodja, nazadnje pa zakričal, da naj se takoj pobere iz delavnice.

Trebušnik Feliks pa ni bil tako ponižen kakor je bil videti. Ko je slišal “poberi se od tod!” je skočil pred “generalu”, mu nastavil mesnato pest tik pred nos in kričal kakor jesihar:

“Ti zelenec boš mene vrgel na cesto, ti mene” — pričel se je tolči po prsni, da je kar bobnelo — “mene, ki delam v tej tovarni že dva in dvajset let?! Povem ti, da te starem na tisoč koscev, preden zapustim tovarno!”

Delovodja je od strahu pobledel in jo pobrisal v pisarno po ravnatelja, med tem pa se je moštvo urno zbralo okoli Louisa kakor vselej, kadar je položaj postal kritičen.

"Kaj naj storimo?..." jim je drhtelo na rumenkasto bledih obrazih.

"Fantje, nič strahu!" je odločno dejal Louis. "Sedaj je prilika, da pokažemo svojo moč! Ustavimo stroje in jih toliko časa ne poženemo, dokler ne odstavijo tega srboriteža in pokličejo nazaj našega Kellyja!"

"Tako je! Louis ima prav! Ustavimo stroje!" so vsi navdušeno sprejeli Louisov navsvet in takoj nato so že ustavljali stroje.

Položaj je bil silno napet. V delavnico je prihrumel ravnatelj, ki je bil načelnik priganjačev in ko je videl, da vsi stroji stoje, je še bolj prebledel kakor poprej delovodja.

"Nazaj k strojem!" se je diktatorsko zadril, misleč, da se bodo tresli ob sili njegovega glasu, kakor so se že tolikokrat. Mogočni mož se je danes počeno uštel. Nihče se ga ni ustrašil, nihče se ni premaknil, nihče ni pognal stroja, le merili so ga od nog do glave.

"Komunisti so se zaredili med njimi," ga je prešinila misel in še hujša jeza ga je popadla.

"Če ne poženete strojev, vas pri tej priči vse odslovim in najamem druge delavce!"

Grožnja jim ni vzela poguma, kajti dobro so vedeli, da se danes bore kakor en mož, ne le zase, ampak tudi za dobrodušnega Kellyja.

Ko je ravnatelj uvidel, da so se njegovi delavci čez noč spremenili, postali odločni in da se je njegova moč zdobila vpričo njihove sloge, se je hotel poslužiti zvižaje.

"Povejte, kaj prav za prav hočete?" je skoro prijazno vprašal, kakor da se ni še malo prej drl nad njimi. "Ob vsaki priliki sem vam šel na roke," se je hinavsko lagal, "seveda, če je bilo v moji moči..."

Njegova nenadna ponižnost je še bolj oju-načila upornike. Pričeli so se posvetovati, nakar je Louis stopil pred njega in mu predložil njihove zahteve.

"Gospod ravnatelj," ga je spoštljivo nagovoril in ga lovil v zanko, "mi vsi vemo, da ste izvrsten človek in vam je blagor nas vseh vedno pri srcu, zato upamo, da nam tudi danes ustrezete. Mi zahtevamo, da premestite novega delovodjo in pokličete na njegovo mesto starega Kellyja. To je edini pogoj. Ampak brez tega ostanejo stroji pri miru."

Ravnatelj je bil v silni zadregi in ni vedel, kaj bi storil. Iz neprijetnega položaja ga je

rešila sirena, ki je naznanila konec dela za ta dan, in baš tega si je želel. Hotel je imeti več časa, da bo mogel vso stvar temeljito premisliti in poiskati kakšen izhod, da se bi splazil skozi. Zopet je postal bolj predrzen in jim dejal, naj pridejo drugi dan vsi na delo, če hočejo sami sebi dobro.

Naslednje jutro so bili vsi na svojih mestih, toda stroji so mirno počivali. V delavnici je vladala mučna napetost. Preteklo je precej časa, ne da bi se prikazal delovodja ali pa ravnatelj. Uporniki so postajali bolj nemirni, ker so bili prepričani, da jih namerava vodstvo tovarne na kak način izigrati, vendar se niso bali in so bili pripravljeni na vse. Bojevali se bodo do zadnjega: stali bodo pri strojih kakor železne pritikline in jih ne poženo, dokler jim ne dajo Kellyja! Zavest delavske skupnosti jim je vlila jeklo v srca in spomin na dolga leta trpljenja, ki jih je trdno združilo, je porodil odločnost, da bi bili pripravljeni podreti svet drug za drugega. Srca so jim drhtela in v očeh jim je žarelo: Damned you. . . le poizkusite. . . bomo videli! . . ."

Taka so bila njihova čustva in misli, ko je eden izmed njih nenadoma vzkliknil kakor otrok, ko zagleda domov se vračajočega očeta:

"Hura, Kelly prihaja! Naš Kelly prihaja!"

Skozi skladišče je ves zasopel hitel stari Kelly. Njegovi zvesti fantje so ga kakor otroci obkolili od vseh strani in vzklikali, kdo ve vse kaj, nato pa pričeli breati — v zadnjico!

"Ti stari babjek" — navzlic svoji starosti je bil Kelly vedno zateleban v kakšno žensko in baje je bil pripravljen "zafučkati" deset dolarjev za smehljaj mladega dekleta — "gotovo si spal pri kakšni zali gospodični, pa si pozabil na nas... Nič ne taj, so mu dušili besedo, "vse vemo, čisto vse!..." in sledilo je še več brc.

Kelly se je zadovoljno in presrečno smehljaj in brisoč s tresočimi se rokami svoje naočnike, ki so bili vsi mokri od radostnih solz, je ganljivo momljal: "No, no... nehajte vendar že... no... no..."

Nekje iz skladišča je kukal in opazoval ves prizor "mogočni" ravnatelj in tisti trenotek je staremu Kellyju zavidal tiste brce, ki so mu jih njegovi fantje tako velikodušno delili.

Stroji so zopet veselo zapeli —

Književnost: Nova Zormanova zbirka

MERIŠKA SLOVENIJA!... Ali smo res taki "izgubljeni bratje", kot nas je nekdanj označil odličen obiskovalec iz stare domovine? Daleč smo, to je res. Stiki so rahli, zakaj tam imajo svoje brige in tukaj imamo svoje skrbi, pa nič premalo ne, denarja pa tudi nič preveč, da bi mogli kupovati, kar bi radi in kar bi nam kazalo, kako se doma pomikajo rojaki naprej. Skoraj vsak je prišel sem s trebuhom za kruhom, ker mu je bil že tam kruh največja briga. Tudi nas ni na milijone v tej deželi, kjer par tisoč ljudi kar izgine. Ali bi bilo res prečudno, če bi se izgubili za slovenstvo?

Seveda, večnost ni naša v tej deželi. Še je dovolj tukaj rojenih otrok, ki razumejo jezik svojih staršev, vendar se pa ne more pričakovati, da bi generacija za generacijo premagovala dejanske razmere in ohranile slovenščino in vse, kar je ž njo spojeno, dokler bodo Zedinjene države. Že se mlajši bore z ogromnimi težavami. O — če bi bil svet drugače urejen in bi bila skrb za goli obstanek potisnjena bolj v ozadje, bi se dalo storiti kaj več. Marsikaj bi se dalo storiti. Tako pa so razmere močnejše. In vprašanje je, ali smo povsem zastonj živeli v tej deželi? Ali nismo dali Ameriki nič drugega kot znoj, ki bo pozabljen? Ali ne zapustimo bodočim rodovom ničesar, kar bi bilo vredno spomina?

Pesimisti naj se potolažijo. Izgubljeni bratje niso le kopali črnega premoga in surovega železa in pogostoma pogibali pri tem, niso le zapravljali svojega zdravja v tovarnah, da se more Amerika postavljati z največjim komfortom na svetu, niso le garali po farmah in pridelavali — mnogo za druge, vedno premalo zase. Brez velikega števila "intelligence," brez dovoljnih izobraževalnih pripomočkov so si ti garači ustvarili kulturno življenje, kateremu se mora pokloniti vsak nepristranski um.

Nov dokaz, da je tako, nam daje zadnja Zormanova zbirka pesmi, "Iz novega sveta." Kjer je mogoče, da sploh izide taka knjiga, tam ne more biti duševna puščava in če tudi pesnik gotovo ne obogati ž njo — saj v starem kraju najbrže tudi ne bi — je to vendar znamenje, da

morajo biti med nami ljudje, ki ne mislijo le na "trebuh" in se ne tolažijo le ob "viski". Pesniku je to pač zadoščenje in obenem edina nagrada.

Zaslужil bi pač drugačno, zakaj naslov pesnika pripada Zormanu po vsej pravici. Njegove prejšnje zbirke so dokazovale to, sedanja potrjuje to še močnejše, kažoča, da z leti ne peša, ampak se še vedno razvija, širi svoje obzorje, se pogloblja in vse bolj obvladuje obliko. On veruje v pesniški zakon. Navadna proza, raztrgana na kratke in daljše črte, brez vidnega razloga, imenovane "verzi", mu očividno ni pesem. Saj ima poštena proza svojo vrednost in svoje zasluge; zakaj jo ogoljufati zanje, podavajoč jo kot poezijo? Saj niti članekarju ni prepovedana raba lepih metafer, kjer so umestne. Pesem je pa vendar nekaj drugega. Če so celo za navaden stavek veljavna stalna pravila, se mora tudi v pesmi kazati nekakšno pravilo, tudi če si ga pesnik sam ustvari. Povest, drama, esej, članek — vse je delo; tudi pesem zahteva trud in Zorman se ga ne plaši. Ampak vlaga ga v svoje tvorbe tako, da ga čitatelj ne opazi in zaradi tega je, kar napiše, pesem.

Bogata je zbirka "Iz novega sveta," razdeljena na tri dele. Vsaka pesem ima nekaj svojega, vse pa veže nevidna nit, ki jo čutite. Od posvečenja Ameriki pa do slovesa: Ko mene več ne bo, je čitatelj pod vtisom ene glavne ideje: Mi, duševno še vedno zvezani s krajem, iz katerega smo prišli, smo del te velike dežele, enakovreden, stvarjajoč, gradeč bodočnost. Ogleдал si je Ameriko in jo spoznal, kakor se sama še ne pozna, ker še sama ni ustaljena in ne vidi jasno ciljev, ki so ji postavljeni.

Zorman je eden tistih peresnikov, ki res poznajo našega človeka v tej deželi, njegovo življenje, njegovo trpljenje, njegove spomine in želje, njegovo mišljenje in čutenje in njegove možnosti. Dasi pozna tudi njegove slabosti, je njegova ljubezen do tega ljudstva brezmejna in njegova vera v bodočnost je trdna kot skala. Ko nas in njega več ne bo, vendar

lepota naša nikdar ne umre,
v odsevih tisočeri v srca gre,
med narodi živi, kraljuje slavno...

poje njegova struna. In naši Beli cvetovi

kmalu bodo zveneli...

Vendar lepota njih bela

v širnem ameriškem svetu

v spominih bo trajno živila.

Ne, s citati ne smemo začenjati, ker je preveč lepih in značilnih kitic, ki ne bi hotele, da bi jih prezrli. In vsi zgledi ne bi povedali dovolj. Treba je čitati knjigo in sicer tako kot se čitajo pesmi: ne pogoltniti jih v ameriški naglici. Poslastice so, ki jih je treba uživati. Danes nekaj, pa jutri nekaj. In kadar prečita človek vso zbirko, se bo vrnil, da užije danes še enkrat to in jutri zopet drugo. To se pravi,

pesmi trajne vrednosti so. Lahko smo veseli, da imamo Zormana med nami. In če v zadnji pesmi, "Ko mene več ne bo" govori onim, ki bodo ostali za njim

Vi mladci naši! Ob pozni uri,
ko se odpro ljubezni duri,
ko blagrovala tiha noč
bo vaših vzdihov sladko moč,
domislite se name vsaj za hip,
v spomin en srčni dajte mi utrip,

je ta beseda skoraj odveč. Zakaj pesmi kakor "Izseljenec" imajo tako moč v sebi, da bodo živele dolgo, dolgo potem, ko pojde njegovo pero k počitku. Ampak o tem je še vse pre zgodaj govoriti. Ameriški Slovenci pričakujejo od Zormana še več, dasi so mu hvaležni za to, kar jim je podal doslej.

Etbin Kristan.

Koledar

AJ JE ČAS?

Zdi se, da je to neumno vprašanje, kajti vsakdo je prepričan, da ve to, tudi če ne zna razložiti po vseh jezikovnih pravilih. Vsakdo ve, da sledi nedelji ponedeljek, januarju februar, lanskemu letu letošnje i.t.d. — Kljub temu ni stvar s časom tako enostavna kot bi se zdelo. Vprašajte Einsteina ali katerega koli moderneega velikega matematičarja, pa vam bo dal odgovor, ob katerem se boste najbrže prijeli za glavo. Poglejte na primer po noči, kadar je nebo vse polno zvezd, navzgor in prepričani boste skoraj gotovo, da vidite vse te Rimske ceste, vsa ta tuja sonca v sedanosti. Pa jih seveda ne. Luč od ene zvezde potrebuje do nas deset tisoč svetlobnih let, od druge deset ali dvajset milijonov. Vidimo jih take, kakršne so bile, ko je začela njih svetloba potovati k nam. To se pravi, da vidimo na nočnem nebu najraznovrstnejše čase. Astronomi so z velikim zanimanjem opazovali dve zvezdi, ki sta trčili skupaj. A kar so gledali, se je zgodilo pred milijoni let. Mogoče je, da nekaterih zvezd, ki jih gledamo, sploh več ni. Le njih luč, ki je

morala preromati vso neskončno daljavo, prihaja še le sedaj k nam in mi jih vidimo.

Seveda so to za enkrat še vprašanja, s katerimi se bavijo le znanstveniki in tudi oni še niso o vsem na jasnem. Človek pa zahteva "čas", ki ga more razumeti in rabiti. "Kdaj" je vprašanje, ki se v vsakdanjem življenju tolikokrat ponavlja, da moramo imeti odgovor nanj. Tako so si ljudje iz nujne potrebe ustvarili merila za čas in dali posameznim delom imena. Dneve imamo, tedne, mesece, leta, desetletja, stoletja... In da se ne motimo, spravijo ljudje vse te označbe v rubrike in jih sestavijo in imenujejo ves ta pregled "koledar".

Ti koledarji — ali pratike — niso po vsem svetu enaki. Mi štejemo svoja leta od Kristovega rojstva, dasi še danes ni dognano, kdaj je bil Krist rojen. Pa niti v tem štetju niso vsi kristjani složni; pravoslavni na primer prihajajo s svojim novim letom trinajst dni za katoličani in protestanti. Mohamedanci štejejo svoja leta od Mohamedovega bega iz Meke v Medino. Židje, Kitajci, Japonci — vsi štejejo svoja leta drugače kot mi.

Seveda smo beli arijeji najbolj "civilizirani" in tako bi moral biti naš koledar vzoren.

Kljub vsej kulturni "superijornosti" pa vendar ni. Že pred leti je začel trgovski svet godrnjati, da mu dela naše štetje časa težave. Mali branjevec se ni zaradi tega preveč razburjal, toda on ne šteje. Ampak velika kupčija, ki je stopila na mesto nekdanjega visokega plemstva, je skrajno nezadovoljna s sedanjim koledarjem, ker ji neprenehoma dela sitnosti pri kalkulacijah, pri poročilih, pri primerjanju in njenih drugih skrivnostnih poslih. Kako naj se na primer primerja januarska kupčija letošnjega leta z ono v predlanskem januarju? Enkrat se začinja leto v ponedeljek, kakšno drugo leto pa v petek in odtod nastajajo zmešnjave s tedni in dnevi in vsako natančno primerjanje postane nemogoče. Pa mesečna naročila! En mesec ima eno in trideset dni, drugi pa osem in dvajset!

Zmešnjava res ni majhna, ampak temu se ni čuditi, zakaj naš koledar nima nikakršne enotne podlage. Deloma se ravna po soncu, deloma pa po mesecu. In tudi ni dosleden. Težav ni spoznala še le naša doba, ampak popravljali so koledar že često, le da je bilo astronomsko znanje v preteklosti dokaj pomanjkljivo in potrebe vsakdanjega življenja so bile drugačne od sedanjih. Vse popravljanje je bilo pravzaprav krpanje in sedaj je trgovski svet vsaj v tem oziru postal radikalen; ne več našitih krp, temveč nekaj popolnoma novega, kar bo kupčiji služilo v vsakem slučaju. Ustanovila se je Zveza za svetovni koledar na eni, in Mednarodna zveza za stalen koledar na drugi strani. Povrh tega je pri Ligi narodov posebna komisija, ki se bavi z istim vprašanjem. Ta komisija je dobila sto pet in osemdeset različnih načrtov. Zdi se, da so med nekaterimi razlike le malenkostne. V glavnem pa tekmujeta sedaj dva predloga, ki se precej temeljito razlikujeta drug od drugega.

Prvega je sprožil Moses B. Cotsworth in reči se mora, da precej radikalno pometa z vsem, česar smo bili vajeni v naših časovnih razmerah. V prvi vrsti — vidi se, da ni praznoveren — deli leto na trinajst mesecev. Vsak mesec naj ima natančno štiri tedne, torej 28 dni. Potemtakem bi bila nedelja prvi dan vsakega meseca in tedenski dnevi bi bili seveda vsakega meseca enaki. Na primer: Petnajsti dan vsakega meseca bi bil vsako leto nedelja, vsak tretji četrtek bi bil devetnaj-

stega i.t.d. Trinajsti mesec, ki ga imenuje Sol, naj bi se vrinil med junij in julij. Ampak to vendar ne bi izpolnilo leta, zakaj zemlje ne more prisiliti, da bi končala svojo pot okrog sonca v 364 dneh. En dan še ostane. Tega prišije na koncu in ga imenuje "letni dan". Sam zase stoji, ne pripada nobenemu mesecu in nobenemu tednu, torej pravi individualist. Tisti vzroki, zaradi katerih imamo prestopna leta, s katerimi se tako često motimo, pa ostanejo tudi tukaj, zopet zaradi svojeglavega sonca, ki se noče ravnati natančno po naših urah. Vsako četrto leto vrine torej med junij in sol še en samotarski dan, ki se ne družijo z nobenim mesecem.

Da bi bil ves načrt bolj prikupen, priporoča, da naj se prazniki tako premaknejo, da bodo po možnosti padali na ponedeljek kakor sedaj tako zvani praznik dela. To ne bi bilo napačno, ampak začetkoma bi se čudno zdelo, če bi se obhajal Fourth of July drugega julija. Pa bi se najbrže privadili kakor mnogim drugim rečem, ki ne pomenijo tega, kar izreka njih ime. In pokalo bi prav tako kakor sedaj in bolnišnice ne bi imele nič manj opravka in število avtnih nesreč bi bilo precej enako.

Drugi predlog, ki je s tem v najresnejši tekmi, hoče ohraniti naših dvanajst mesecev, ampak vsa četrletja naj bi bila enaka. Vsako naj bi štel po 91 dni. Prvi mesec vsakega četrletja naj bi imel 31, drugi in tretji pa vsak po 30 dni. Vsak mesec bi imel po 26 delovnih dni. Tudi ta načrt prikripa na kraju po en dan, "končni letni dan", ki bi bil posebna sobota in — seveda — vsako četrto leto še po eno tako posebno soboto.

Med zagovorniki obeh načrtov je oster boj. Obe stranki bi se radi prikupili veletrgovini. Po tem bi bilo soditi, da je reforma koledarja potrebna le zaradi kupčije, ne pa zato, ker je sedanja pratika postala tako konfuzna, da ne zadovoljuje nikogar.

"Liberalno"-nazadnjaški "Outlook" se je leta 1927 silno ogreval za trinajstmesečno leto in pravil: "Ceni se, da bi izpremenjena cirkulacija denarnih vrednosti od dvanajstkrat na trinajstkrat na leto sprostita v Evropi do dve milijardi dolarjev za razširjenje trgovine, po vseh drugih deželah pa okrog pet milijard. Temu je treba prišteti ogromne prihranke, ki bi nastali, če bi se rešili nepotreb-

nega dela, ki se sedaj neprenehoma in brezuspešno rabi za popraviljanje trgovskega poslovanja."

Na drugi strani pa je leta 1933 gospodična Elisabeth Achelis, ki predseduje združenju za svetovni koledar, zavihtela sulico za reformirano dvanajstmesečno leto z besedami: "Povišani stroški trinajstmesečnega koledarja bi pomenili resne izdatke v mnogih smereh. Namesto dvanajstkrat, bi bilo treba trinajstkrat zaključiti vse račune in tabulacije, za osem odstotkov bi se povišali stroški računov in poštnine, enkrat več bi bilo treba čitati plinske in električne metre..."

Povdarjajo tudi, da se trinajstmesečno leto ne bi moglo razdeliti v polletja in četrtletja. To je baje v velikih trgovskih hišah zelo važno zaradi dividend in obresti. (Nas to nič posebno ne boli, zakaj dobivali jih ne bi ne v dvanajstmesečnem, ne v trinajstmesečnem letu. Ampak veletrgovina — to je seveda nekaj drugega.)

Trinajstmesečniki se pa ne vdajo tako izlepa. Tudi oni imajo svoje argumente. M. N. Stiles, ameriški tajnik Mednarodne lige za

stalen koledar, pravi, da bi bila reforma, ki jo zagovarja gospodična Achelis, nepopolna in ne bi zadovoljila bodočih generacij. Res je, da bi imel vsak mesec 26 delovnikov, ampak to bi bili dnevi različnih vrst; en mesec bi imel štiri sobote, drugi pa pet in trgovinam z veliko sobotno kupčijo bi bilo nemogoče primerjati en mesec z drugim.

Tako se ta boj nadaljuje in vse stranke dokazujejo, da se njihovi načrti najbolj prilagodevajo potrebam velike trgovine.

Delavstva, kolikor nam je znano, doslej še nihče ni vprašal, dasi je ono vsaj toliko prizadeto kot veleleveletrgovina. Trinajst najemnin na leto namesto dvanajst ni šala. Ali bodo podjetniki plače tako uredili, da ne bo delavec na izgubi? Svojevoljno gotovo ne. Kadar začne človek tehtati vso stvar, se nabere dolga nit takih vprašanj. Ampak vse, kar slišimo, so interesi velikega "businessa", kakor da nobena druga reč na svetu ni važna. Bilo bi primerno, da bi delavske organizacije posvetile svojo pažnjo tudi temu vprašanju, da jih reforma, ki je nedvomno potrebna, ne opehari.

Jesen

E. K.

Jesenski vetrovi že pihajo
in trgajo, mečejo listje z dreves;
cvetlice preplašene vzdihajo,
ne morejo misliti, da je že res.

A ptice se nagloma selijo
in čudijo, da je napočil že čas;
pod slano se travniki belijo —
slovo je poletje zdaj vzelo od nas.

Gozdovi in logi oblačijo
v škrlatne in zlate se glorie kras;
nad njimi oblaki se mračijo
in daljša večerni tihotni se čas.
Otožnosti sence se spuščajo
na zemljo, v doline, v glave in srca,
a misli se težke izluščajo
iz duše bolestne skrivnostnega dna.

Viharji po svetu razsajajo,
podirajo mesta, ponižne vasi;
hudobci predramljeni rajajo,
ko strela iz črnih oblakov leti.

Grobovi se temni odpirajo —
mrličem prezgodnjim poslednji so dom;
nedolžne otroke požirajo,
ki vedeli niso, zakaj poje grom.

Oj, zimski se dnevi že bližajo,
poljane pokrije sneženi njih prt,
vse nade mladosti prekrižajo,
prinesejo mraz in naznanijo smrt.
Kar v dušah prepolnih plamtelo je
in nadam kazalo v svetlobo je pot,
s cvetličjem na polju pozebilo je
in vse koprnenje umika se v kot.

V oblakih pa—glej!—zažarelo je...
Za vsemi mrakovi še sonce živi.
Kar nade človeštva razvnelo je,
ne zime, ne bombe moč ne umori.
Naj mrzli vetrovi le pihajo,
naj žuga hudobec in sika kot gad —
srca se mu močna nasmičajo:
za zimo le pride cvetoče pomlad.

Cenzura

CENZURA PISANE in govornje besede je tako stara kakor strah vsakovrstnih mogotcev pred njo. Cenzura je nekakšen toplomer duševnega stanja vladajočih slojev v deželi, v kateri se izvaja. Res da ni na vsem svetu nikjer popolne svobode, vendar so pa razlike, ki se ne dajo tajiti in lahko se pravi, da je tem manj svobode v deželi, čim več ima cenzure. Najbolj čudno je, da po stoletjih izkušenj poglavarji še ne spoznajo, da cenzura nič ne zaleže, ampak pogostoma le pospešuje, kar bi radi preprečili.

Pariški "Les Annales" so pred kratkim prinesli pregledno razpravo o prepovedanih knjigah v preteklosti in nekaj časa pozneje je izšel podoben članek v havanskem "Ultra." Po njih posnemamo:

Dolgo časa je bilo strogo prepovedano, pogledati v sveto pismo, če ni radovednež bil duhovnik. (Katoličanom je bilo to vsaj še v mojih mladih letih prepovedano. V šoli so se rabile zelo skrajšane "Zgodbe svetega pisma." Pač pa so "Lutrajnariji," ki so se nam sicer zdeli strašni ljudje, tako, da smo se na tedanji Cesti Marije Terezije vedno daleč izogibali protestantski cerkvi, prodajali svoja sveta pisma in nekateri fantje smo jih imeli, dasi nam je bilo rečeno, da so krivoverska, kar nam je pač delalo kurjo polt, pa vendar ni moglo preprečiti naše radovednosti.) Iznajdba tiska je postavila oblasti pred velike težave, zakaj kmalu je začelo sveto pismo izhajati ne le v latinščini, temveč tudi v nemščini, francoščini, angleščini in španščini. V sami Angliji je bilo le v enem letu sežganih več kot dvesto tisoč biblij. V Rusiji se dobi sveto pismo le v muzejih.

Stroga cenzura je vladala po vsej Evropi. Med drugimi je bil zadet Daniel Defoe, pisec skrajno popularnega Robinsona Crusoa. Španija je prepovedala knjigo iz verskih razlogov. Nato je Defoe napisal satiro. Pri oblastih so se smejali kakor vsakdo, dokler niso spoznali, da je šla šala na njih račun. Tedaj so pisatelj zaprli.

Znanih "Gulliverjevih potovanj" cenzura ni zasegla, ampak ko se jim je zdanilo, da tepe

satira domačo državno krivičnost, so se ujezili in v Dublinu, kjer je Jonathan Swift, pisatelj knjige bil rojen, so sežgali vse izvode, kar so jih dosegli, na javnem trgu.

V osemnajstem stoletju je imel s cenzuro menda največ izkušenj Voltaire. Ko je bil še mlad, je napisal satiro na račun vojvode Orleanskega. Za to je bil izgnan. Ko se je vrnil, je napisal dva pamfleta, ki sta bila namenjena kralju. Za to so ga zaprli v bastiljo. Ko je prišel iz zapora, je odšel v Prusijo h kralju Frideriku, ki je za svoje čase veljal za velikega svobodomisleca in je ljubil Voltairovo družbo. Tam je pisal večinoma pesmi, ki so danes—vsaj v Nemčiji—vse prepovedane. Ampak bil je pred vsem satirik in žilica mu ni dala miru. Ko je napisal satiro na račun enega Friderikovih svetnikov, se je moral vrniti v Francijo. Tam je pridno pisal, enako pridno so pa cenzorji prepovedovali njegove spise. Sto sedemdeset let pozneje je ameriški cenzor zasačil nesmrtno satiro "Candide" v rokah nekega dijakca na harvardski univerziteti in dasi je bilo to vseučilišče na glasu zaradi svoje naprednosti, je bila knjiga zaplenjena.

V neki kitajski pokrajini je bila zaplenjena skoraj vsakemu angleškemu in ameriškem otroku znana "Alice in Wonderland." Hunanski guverner je mislil, da žalijo razgovori otrok in živali v enem in istem jeziku človeško dostojanstvo.

Ko je v Franciji izšla Madame Bovary, je bilo mnogo razburjenja po deželi. Flaubert, ki jo je spisal, je imel velik vpliv na Maupassanta in ko je zvedel, da so bili njegovi spisi prepovedani na železniških postajah, javnih knjižnicah in prodajalnah, si ni mogel kaj in mu je poslal svoje iskrene čestitke.

Dolgo časa je bilo v Ameriki le malo knjižnic, ki so se upale imeti Hawthornovo Scarlet Letter v zalogi. Posledica je bila, da so ljudje nosili prepovedano knjigo pod plašči in jo čitali v skrivališčih. Ko je Walt Whitman, gotovo največji ameriški pesnik, izdal svoje Leaves of Grass, se je to smatralo za škandal in hinvanska kritika je bila taka, da je v jezi vzkliknil: Proklete naj bodo "očiščene" knjige. Očiščena knjiga je najbolj gnusna izmed vseh."

Toda čim bolj so farizeji kričali, tem bolje se je knjiga prodajala.

Ali bi kdo verjel, da je tudi Mark Twain imel sitnosti s cenzuro? Pa sta vendar nesmrtna Tom Sawyer in Huckleberry Finn bila izobčena iz mnogih knjižnic. V Zedinjenih državah je to minilo, ampak prav pred par tedni je diktatorska vlada v Braziliji odkrila "komunistične tendence" v obeh knjigah.

V Angliji so bile Algernon Swinburnove pesmi in balade izključene iz vseh knjižnic, češ da diše "po živalstvu." V tistih časih so bili cenzorji skrajno občutljivi in niso prizanašali niti pisateljicam kot George Eliot in nad vse nežni Elizabeth Barrett Browning. Prvi so zaplenili njenega Adam Bede, drugi pa Aurora Leight, ki so jo imenovali "nesnažno hysterijo erotičnih možganov," zato ker je bilo v povesti nekoliko objemov.

Večinoma so se pisatelji takrat vdajali usodi. Ampak ko je George Moore napisal "Modern Lover" in ga knjižnice niso hotele sprejeti, je prisegel maščevanje. Knjige so bile v tistih časih drage in malokdo jih je mogel kupiti. Moore je naznanil, da izda svojo prihodnjo knjigo za tako nizko ceno, da jo bo vsakdo lahko kupil, če bo hotel. Storil je to in med knjižnicami in pisateljem se je pričela prava vojna.

Ko je Tedi Roosevelt prečital Tolstojevo Kreutzerjevo sonato, je dejal, da je Tolstoj moralno in spolno perverzen in malo, da ga ni zadela kap. Diplomatskih sitnosti z Rusijo pa zaradi tega vendar ni bilo. Car je bil že povedal svojemu cenzorju, da je Tolstoj res tak in še hujši. Toda ne Tedijevo, ne Miklavževo mnenje ni nič veljalo, zakaj danes je vsaka knjižnica ponosna, če ima to knjigo na svojih policah.

George Bernard Shaw je delal cenzorjem nemara več preglavic kot kateri koli drugi pisatelj. Ampak vsi njihovi naporji, da bi ga ustavili, so imeli edino posledico, da je postajal čim dalje bolj popularen. Dovtipov na račun cenzorjev mu nikdar ni zmanjkalo. Tako je dejal: Cenzura doseže svojo logično popolnost, kadar ni ljudem dovoljeno čitati nič drugega kot to, česar nočejo čitati.

Knjiga Aphrodite, ki jo je spisal Pierre Louys, je bila prepovedana in neki New Yorčan je plačal dva in pol dolarja globe, ker so jo našli pri njem. Isti dan je New York Times ob-

javila oglas za ceneno izdajo knjige po 49 centov in cenzura je molčala.

Pet ameriških pisateljev je bilo skoraj v večnem navskrižju s cenzorji: Dreiser, Joyce, Lawrence, Cabell in—seveda—Upton Sinclair. "An American Tragedy" je bila spisana po resničnih dogodkih in je imela policijska in časopisna poročila za podlago. Na harvardski univerzi so rabili knjigo za pouk v angleščini; na drugi strani reke, v Bostonu je pa moral neki siromašni knjigotržec plačati tri sto dolarjev globe, ker jo je imel na prodaj.

James Joyce je naslikal le Dublin, kakršen je. Nekatero osebo v povesti Ulysses rabijo proste besede, kakor ljudje res govore. Zato je nekdo v Dublinu naročil vso izdajo, le da je mogel uživati veselje, ko so knjige gorele na javnem trgu. (Človek se nehote spominja na prvo izdajo Cankarjeve Erotike.) V Zedinjenih državah, v Angliji in Kanadi se ni knjigi dosti bolje godilo. Ampak leta 1924 je bil originalni rokopis prodan za 1,975 dolarjev. Nekdo je vendar moral smatrati to delo za umetnost. Deset let pozneje je bil sodnik Woolsey enakega mnenja in je odpravil prepoved knjige. Večne sitnosti je imel Lawrence. Kar se tiče Cabella, je njegov Jurgen po knjižnicah. Če ne bi bile "moralne" družbe dvigale toliko prahu, bi bila ta knjiga najbrže še vedno skrita v kakšni neznatni knjigotržnici.

Poleg posvetne cenzure ima katoliška cerkev še svojo posebno. Na njenem seznamu so mnoga najslavnejša imena svetovne literature a v splošnem je niti katoličani ne vpoštevajo, bodisi iz brezbržnosti, ali pa, ker je ne jemljejo resno.

Najbolj so sedaj poživali cenzuro kajpada v fašističnih deželah. In—sodeč po naukih zgodovine—se bo to najbolj maščevalo nad njimi.

Razbiti zrcalo pomeni v praznovanju sedem nesrečnih let. Seveda nima nedolžno zrcalo nič opraviti z našo srečo ali nesrečo, ampak ko je nastala ta vraža, so imeli razlago zanjo. Rodila se je v starem Rimu v prvem stoletju. Rimljani so verjeli, da se zdravstveno stanje vsakega človeka izpreminja vsakih sedem let. Iz ogledala je odsevala človekova podoba, s katero je bilo spojeno njegovo zdravje. Z razbitjem zrcala se je torej za sedem let pokvarilo njegovo zdravje. Ko je bil pozabljen začetek vraže, se je misel na zdravje razširila na srečo sploh, zakaj sreče ni brez zdravja, zato se pozdravljamo, si nazdravljamo, se vprašujemo, kako nam služi zdravje, ne da bi pri tem res mislili na zdravje. Praviš: "Zdrav ostani!" — pa misliš: "Zelim, da bi se ti dobro godilo." — So pa ljudje, katerim lahko vsako vražo razložite, pa se jih bo vendar držala kakor klop.

Na cesti življenja

IVAN VUK

Drobec iz vsakdanje nevsakdanjosti.

Sodna dvorana. V ozadju zeleno pogrnjena miza. Na steni tikajoča ura, ki kaže devet dopoldne. Miza stoji na tribuni nekoliko višje kakor je klop za obtožence pred njo. Na mizi razpelo in dve sveči, nekaj knjig in aktov. Na desni mizica za državnega pravnika, na levi za zagovornika. Vhod z leve strani.

OSEBE:

1. Čitalec.
2. Napovedovalec.
3. Sodni sluga.
4. Državni pravdnik.
5. Zagovornik.
6. Sodnik.
7. Obtoženka.

ČITALEC (*preden se razgrne zastor, čita*):

Mnogo je Samaritanov, ki hodijo po cesti življenja. In pred vsakim gre njihov glas, ki glasno oznanja njihovo usmiljenost, socijalnost, človekoljubje, ljubezen do bližnjega in njihovo pomembnost. Ljudje se ustavljajo, gledajo, se klanjajo in vsak se čuti srečnega in počaščenega, če ga ošine pogled teh Samaritanov. Zakaj mična je zgodba, zapisana v knjigi knjig in lepo je veljati za Samaritana. Ta veljava prinaša spoštovanje, ugled in veljavo pred navadnimi smrtniki, kar zopet rosi obilne obresti kapitalu, a njega drobci padajo ubogim Lazarjem z mize. Preveč z lastnimi jazi nasičena atmosfera, ki jo dihajo mimogredoči in Samaritane pozdravljajo, zastira pogled v pravo bistvo njihove samaritanske ljubezni in tako svet ne vidi njene karikature. Zakaj zgodilo bi se, če bi odgrnili ta pajčolan, da bi vsi zbežali, prestrašeni pred gnusobo in gnilobo pobeljenih grobov.

Prizor, zgodbica, ki bo zdajci zaživela pred vami, je odblesk morale današnje človeške družbe in karikatura ljubezni do bližnjega in opevanega človekoljubja. Godi se vsepovsod,

po vseh deželah in po vseh državah — samo pri nas, hvala Bogu, ne!

Trenutek tišina. Zastor se tiho razgrne.

NAPOVEDOVALEC: *Sodna dvorana. Dvorana kakor jih je nešteto po vsem svetu. Prostor in kraj, kjer osvetljujejo grešnika-obtoženca z vseh strani in merijo njegov greh natančno kakor je predpisano v pisanih postavah ter obsodijo po zato določenih paragrafih.*

Klopi v dvorani tam zadej zasedajo ljudje. Moški in ženske različnih starosti, različnih potez v obrazu, z različnimi željami v očeh. To je javnost. Ona prihaja, da poslušaja iz radovednosti, iz navade, slišati kaj novega, nevsakdanjega, za zabavo, iz škodoželjnosti in iz notranjega veselja, da ne sedi ona na zatožni klopi.

SODNI SLUGA (*vstopi pri vratih v dvorano, gre k tribuni, popravi nekoliko križ in naravna sveči ter se vrne k vratom*).

NAPOVEDOVALEC (*med tem govori*): Človek, sodni sluga imenovan. Orodje brez volje, vršec le kar mu je ukazano, s trdostjo nagona, da pokaže manjšim svojo veljavo. Njegov jaz je zaskrbljen radi kruha in za jutrnji dan.

DRŽAVNI PRAVDNIK (*človek srednjih let, pokrit s čepico in v talarju, vstopi. Pogleda na uro in sede na svoj prostor ter brska po aktih*).

NAPOVEDOVALEC (*med tem govori*): Reflektor, ki bo osvetljeval temen predmet grešnika, da se bo videl njegov greh. Državni pravdnik, ki bo kakor kirurg, točno po predpisih paragrafov postave, seciral obtoženca ter kazal javnosti in sodniku razgrnjen greh-zločin.

ZAGOVORNIK (*med tem vstopi. Živahen človek, dobrosrčnega obraza. Sede k levi mizi. Pogleda na svojo žepno uro in se nakloni državnemu pravdniku*).

NAPOVEDOVALEC (*med tem govori*): Sanitetnik-zagovornik. Skušal bo seciranega grešnika zopet skrbno sešiti in ga pokazati

lepšega, da bi tako zadobil milost pred sodnikom.

(Tam v prve klopi v dvorani sedajo pravkar trije ljudje. Očala imajo na nosu. Papirje pred seboj. Zapisali bodo vse, kako bo seciran grešnik in kako bo zopet sešit in kako bo izrečena beseda pogubljenja, da bodo potem tisti, ki niso javnost, čitali. Novinarji se imenujejo tisti ljudje.)

DRŽAVNI PRAVDNIK (*polglasno zagovorniku*): Gospod doktor! Ali že veste? V operni kleti je nova natakara. Čedna stvarca. Celu ribe so okusnejše.

ZAGOVORNIK: Izvrstno... Ali ste že, gospod državni pravdnik, slišali najnovejši dovtip?

DRŽAVNI PRAVDNIK: O, gospod doktor, zato ste pa vi specialist! In še kakšen! — Povejte, no!

ZAGOVORNIK: Povejte mi, kakšna razlika je med pozavno, kupljeno v Rimu in med Mussolinijem, ki je tudi v Rimu?

DRŽAVNI PRAVDNIK: No, to pač ni kdove kakšen dovtip. Oba sta iz Rima.

ZAGOVORNIK (*smehlja*): To že, vendar kakšen razloček je med njima?

DRŽAVNI PRAVDNIK (*ugiba*): Razloček? Med pozavno in Mussolinijem? Hm? (*zmiga z rameni*).

ZAGOVORNIK: Ne veste? Poslušajte: Pozavna je iz medenovine in je lahko iz Rima. Mussolini pa ne more biti iz medenovine, četudi je iz Rima.

OBA (*se tiho smejeta*).

SODNIK (*priletel, častitljiv možak, vstopi. V talarju*).

VSI TRIJE (*se pozdravijo*): Dobro jutro!

NAPOVEDOVALEC: To je sodnik. Sodnik, ki meri greh in grešnika ter presoja, ali je kriv ali ni kriv in koliko je kriv, vse kakor je zapisano v pisanih paragrafi postav in po kirurški sposobnosti državnega pravdnika in po medicinski spretnosti zagovornika.

SODNIK (*sodnemu slugi*): Pripeljite obtoženko! (*Polglasno*): Moja hčerka danes promovira za doktorja filozofije. Ob enajstih bo promocija. Glejmo, da bomo s to zadevo do tedaj gotovi!

SODNI SLUGA (*med tem odide in se vrne z obtoženko*).

OBTOŽENKA (*se ustavi pred sodnikom*).

Črno oblečena, 38 let, simpatična pojava. V obrazu vidno trpljenje).

SODNIK: Vi ste Ada Mislec! Vdova! Stara 38 let!

OBTOŽENKA: Da.

SODNIK: Sedite!

OBTOŽENKA (*sede*).

SODNIK (*državnemu pravdniku*): Gospod državni pravdnik! Obtožujete?

DRŽAVNI PRAVDNIK: O b t o ž u j e m ! (*Vstane*). Obtoženka, ki stoji pred vami, Ana Mislec, je šla, vtihotapila se v pisarno tovarnarja Sedmiškega, naperila nanj samokres in ustrelila. Vsa javnost pozna tovarnarja Sedmiškega, človeka nad vse socialnega, dobrosrčnega, takorekoč dobrotnika siromašnih. Vsa javnost ga spoštuje in ceni in nikdo mu ne more očitati kaj zlega, kar bi žalilo čustvo človeštva, morale in človekoljubja. In vendar, vkljub temu, pogledajte žensko! Pred vami stoji! Vdova, zrela ženska! Vtihotapila se je v njegovo pisarno, kakor sem rekel in ustrelila. Sam Bog, čuvar pravičnih in dobrih je usmeril kroglo, da ni zadela človeka in da grešnica ni v resnici postala ubijalka.

Slavno sodišče! Obtožujem! Soditi vam je žensko za zločin, ki nas tembolj zadeva in straši, ker ga je zagrešila ženska, bitje, ki bi moralo biti simbol nežnosti in dobrote, pojm lepote, ustvarjajoče sreče, katero opevajo pesniki in slikajo slikarji kot madono. Strašna atmosfera, ki zagrinja in nasičuje današnjo človeško družbo in vso njeno duševnost, je zajela tudi žensko. Lepota in pojm človečnosti je postal karikatura, ki se kakor brezzoba pošast reži nam vsem. Obtoženka je šla in hotela najbrž s silo uveljaviti kakšne svoje malenkostne zahteve. Ker najbrž to ni bilo mogoče, ali pa se tovarnarju ni zdelo pomembno in vredno — saj tudi najboljši ne morejo ugoditi vsakemu — je kratkomalo segla po moralnem orožju. Tako daleč je, visoko sodišče, že padel nivo morale današnjega človeka.

Zato, visoko sodišče, izreci obsodbo, da se za zgled vsem, ki niso pravični, postavi svarilo in tako poskuša ozdraviti zastrupljena atmosfera današnje družbe.

Govoril sem!

SODNIK (*k obtoženki*): Slišali ste, obtoženka! Kaj boste povedali v obrambo?

OBTOŽENKA: Nič.

SODNIK (*dvigne obrvi, nekako začudeno*): Nič?! — Torej je resnica?

OBTOŽENKA: Gospod državni pravdnik je učen mož, gospod sodnik! In če je rekel, da sem zločinka, da naj bom postavljena za eksempl za ozdravitev zastrupljene atmosfere današnje družbe — sodite, gospod sodnik!

ZAGOVORNIK: Gospa Ada! Vem in tudi vi veste, da gospod državni pravdnik nima prav. In da bo spoznal, da nima prav govorite. Govorite, da bo sodišče lahko pravično sodilo!

DRŽAVNI PRAVDNIK (*nekako nevoljno*): Gospod zagovornik?!

ZAGOVORNIK (*malomarno*): Prosim, prosim. . .

SODNIK (*prijazno*): Govorite, obtoženka!

OBTOŽENKA (*nekoliko obotavljajoče*): Težko je govoriti, gospod sodnik, zakaj težko razumejo ljudje besedo. Slišijo sicer glas, a besede ne razumejo in bojim se, da je tudi sodišče in gospod državni pravdnik ne bo razumel.

DRŽAVNI PRAVDNIK (*zbadljivo*): Smešno, haaa. . .! Kaj si domišljujete!

ZAGOVORNIK (*zbadljivo*): Evo dokaza, gospod državni pravdnik, da je govorila resnico. Slišali ste glas, besed pa niste razumeli.

SODNIK: Gospod zagovornik. . . prosim! (*Obtoženki*): Govorite, morda pa bomo razumeli besede.

OBTOŽENKA: Priznam, gospod sodnik, težko je pojasniti in dopovedati resnico. Zakaj nihče, čigar duša ni bila na natezalnici trpljenja in preziranja človečnosti, ne razume besede. Samo srce, duša, ki je bila položena na natezalnico in je morala prestati strašne muke, razume besede. In baš zato, gospod sodnik, sem streljala na človeka, ki ni človek, ampak rabelj.

SODNIK (*mrši obrvi*).

DRŽAVNI PRAVDNIK (*nemirno menca*).

OBTOŽENKA: Mlado, lepo dekle, dvajsetih let, je bila moja hčerka Vanda. Bila je moje srce in moja duša, gospod sodnik. Rabelj jo je privezal na natezalnico in jo neusmiljeno bičal. . .

SODNIK (*seže v besedo*): To ne spada sem.

OBTOŽENKA: To ne spada sem, gospod sodnik? O, gospod sodnik, to spada sem. Ker

sicer ne boste razumeli, zakaj sem streljala na tovarnarja.

SODNIK (*pogleda na uro in pokima*).

OBTOŽENKA (*nadaljuje*): Malo pokojniko imam po umrlem možu. Toliko, da za prvo silo životarim. Vi veste, gospod sodnik, da vsak človek, ki doseže osemnajsto, dvajseto leto, posebno pa dekle, hrepeni da bi postala kaj, kar bo zadovoljilo njo samo in dajalo življenju smisel. Moja pokojnina je bila premajhna za obe. Zakaj kruha je treba, obleke je treba in tega in onega je treba. . . a pokojnina je bila komaj za mene. Vanda je končala učiteljšče. Up njen je bil velik, da bo kmalu učiteljica in tako sama svoja. Ali preveč jih je bilo in dve leti je iskala in čakala in prosila. Vrata se niso hotela odpreti. Ni se zgodilo kakor je pisano: trkajte in odprlo se vam bo. Zakaj zdaj se mora zvoniti. Midve pa nisva imeli zvonca. In vrata se niso odprla.

Tako nisva mogli živeti. Jaz sem si, kajpada, pritrjavala, kjer sem le mogla. Vanda pa zopet ni hotela pustiti, da bi jaz gladovala. Tako se je vršil tihi boj med nama, kdo si bo več pritrjal, da bi drugemu kaj več ostalo. Pa je rekla naposled Vanda: Mama, poskusila bom kaj drugega in kje drugje. Morda bo kaj sreče. . . Gospod sodnik, v takih razmerah človek ne reče, taka in taka bi bila moja sreča, ampak je vsak neznamen uspeh, ki vsaj nekoliko izboljša stradanje, sreča. V kakšni pisarni, je rekla, je tudi kruha. Zakaj bi nosila mrtev kapital v sebi, ko se da tudi drugod obrestovati, pa četudi z manjšimi obrestmi, ako to že ni mogoče s tem, za kar je naložen. . . Gospod sodnik! Iskanje službe, najskromnejše, to je strašen križev pot, posebno pa mlademu človeku, kaj pa še ženski! Koliko postaj je, kjer pada pod križem, ni mogoče prešteti. In niti enega samega Simeona iz Cirene ni, ki bi pomagal nesti križ. Zato je moja Vanda omagovala. Obupavala je in meni so se temnile oči, gledajoči ta križev pot. V kateri duši, gospod sodnik, je taka moč, da bi vkljub vsemu ne omagovala? V človeku se začne krušiti vera v samega sebe in hude misli vstajajo v njem. Kje je človek-junak, gospod sodnik, ki bi ne omagal? In če se v takem položaju naenkrat kaj zasveti, tedaj ni več v človeku tiste moči, da bi prevdaril, ali ni to le fata morgana, goljufivi blesk. Zgrabiš, ves

srečen — zaveš pa se strahote, ko je že prepoznano.

Tako se je zgodilo moji Vandii. Vsa razdvojena, obodrena z govoricami, da je tovarnar Sedmiški dobričina, blagosrčen, socijalen mož, je potrkala na njegova vrata, na vrata tovarne. Slišala je, kakor sem rekla, o njegovi dobrosrčnosti, kakor gospod državni pravdnik in mu verjela kakor gospod državni pravdnik. Za 500. Din mesečne plače jo je namestil za pomožno knjigovodkinjo v pisarni in za dopisovalko. Razumeli boste, gospod sodnik, da je 500 Din betvica obresti kapitala, ki ga vloži uslužbenec s svojim delom delodajalcu. Ali če se zgodi to v razmerah, v kakršnih sva midve živeli, je tudi teh 500 Din bogastvo. Vsi bogataši to razumejo in zato tudi s tem računajo in zato je toliko bede, sovraštva in rabeljstva.

Ko mi je Vanda prihitela naznanit to veselo novico, sva se objeti razjokali. Nikdar, gospod sodnik, ne boste razumeli, kako dragocene so take solze, kako olajševalne in polne sreče. Vsa teža, ki je kakor gora ležala na nama, je splahnela s temi solzami. Rekla sem: Res je, Vanda, ljudje govore resnico! Tovarnar Sedmiški je človekoljuben, socijalen človek. Vsa čast in hvala mu...

(*Si briše oči*).

SODNIK: In...

OBTOŽENKA (*se premaguje, vendar govori odločno*): Resnično, gospod sodnik, resnično je govoril Krist o pobeljenih grobovih, ki so krasni in lepi, vabljeni in mikavni na zunaj. A v njih je gnusoba nad gnusobo. Resnico je govoril o farizejih, ki gredo po cestah, da jih vidijo ljudje in pred njimi glasniki kriče: Hosana, farizej prihaja, da bo delil dobrote. Hvalite ga, ljudje! — Ne sme se, gospod sodnik, ocenjevati človek in oznanjati njegova srčna kultura po tem, kar iz bogastva, ki mu ga nanosijo in prigarajo tisoči za pičle mezde, razdaja, tako, da desnica dobro ve, zakaj dela tako levica, ampak sodite ga in ocenite ga po tem, koliko je v njem resničnega človeka, res ustvarjenega po božji podobi. Lahko in koristno je biti socijalen s trobento "hosana" — glejte ga, toliko in toliko je dal — težko pa je biti človek, katerega desnica ne ve, kaj dela levica.

Lepo dekle je bila moja Vanda. Ponavljam

to, ker je potrebno, da ne pozabite. Moški so pač takšni, posebno pa če so bogati in v njih ni težkih skrbi, kaj bo jutri, če zahrepene po ženskem telesu, ki jim ugaaja, ne preišljaajoči, ali morda s tem koga ne ubijejo. Hrepene po ženskem telesu, ker je to mamljiv predmet za naslado. Ne izprašujejo svoje vesti, če je njih lastnina. Volja oblastnosti je, ki hoče to tujo lastnino v lastno zadovoljstvo. In ženska, gospod sodnik, je tudi iz mesa in krvi. Kdo bi ji zameril, če jo premoti? In če se zna moški spretno približevati, če v obleki uljudnosti in pokroviteljske prijaznosti skriva svoje želje in strasti, ali se more ženska, katere čustva so kakor židane nitke, mehka in nežna, upreti in opaziti pravočasno, kdaj se zaplete okrog nje tista mehka, goljufiva mreža?...

In tako se je zgodilo z mojo Vando. Jokala je v mojem naročju moja Vanda. In v tistih solzah sreče, ki so ji polzle po licu kakor biseri, sem slišala: — Veš, mama, objel me je. Branila sem se. Zbežala sem v kot, drugam nisem mogla. Vsa sem trepetala. On pa je govoril, mama, sladko, prepričevalno je govoril:—Gospodična Vanda! Ljubim vas... ne bojte se me! — Rekla sem mu in strah me je bilo, a srce je v pričakovanju hrepenelo: — Gospod tovarnar! Vaša uslužbenka sem! Revno dekle! Neizkušena, neznatna! Pustite me! Ne delajte me nesrečne! . . . On pa, mama, me je objel, stisnil k sebi in govoril: — Vanda, moja Vanda! Ljubezen ne vpraša po stanu, ne ozira se na razlike. Mar ne morete postati moja žena? — Gospod sodnik, ko žensko, ki sicer v prsih nezaupno skriva in zapira čustva, katera je vzbudil moški, ko žensko tista simpatija dvigne k sebi, jo objema, poljublja in ji šepeta besede ljubezni, gospod sodnik, kje je ženska, ki bi ne zasanjala sreče?...

(*Se briše oči*).

SODNIK (*rahlo*): No, in...

OBTOŽENKA (*mrzlo in trdo*): Otroka je dobila!

DRŽAVNI PRAVDNIK in SODNIK (*se zganeta kakor prizadeta*).

OBTOŽENKA: Ni bil to nikakršen greh, gospod sodnik. Bil je le sad cveta, ki je cvetel, kakor je s klicajem materinstva, ki je v ženski od vekomaj, zapisala narava. Ali način, kako je bil tisti cvet opoljen, kako je bilo vzbujeno materinstvo, gospod sodnik, to je greh, to je

zločin. Zločin, greh, ki ga vsakdanjost, prepirljiva, škodoželjna, pohlepna, volčja—ne pozna in ne kaznuje. In zato tudi ni zapisala v svoje knjige postav kazni za zločince tega greha.

Zapuščena, osramočena, je rodila moja Vanda drobno, nedolžno detece — sad greha in ljubezni. Tisti socijalni človek, dobrotnik, vsega spoštovanja vredni tovarnar, kakor ga pozna javnost in v katerega verjame gospod državni pravdnik, je mojo Vando, prevarano, zapeljano, ko se je nasitil njene svežosti, odpustil iz službe, vrgel na cesto. — Naenkrat je bilo, gospod sodnik, kakor da se je nad nama zagrnilo nebo s strašnimi oblaki. Za življenje treh je ostala le še moja pokojnina. A pozneje, nekaj tednov pozneje, ko je dojenček z jokom klical mamó in njene prsi, gospod sodnik, a mame ni bilo, kako bi bilo vam v duši, če bi doživeli in preiskusili to?

SODNIK (*čudeč se*): Kje pa je bila mama, vaša Vanda?

OBTOŽENKA (*s stisnjnim glasom*): Odšla je. Tam na pokopališču, kjer je mir in kjer ni skrbi, kjer ni zasmehovanja, tam leži. Strašno je bilo v mojem srcu, ko je odšla. Ali razumela sem. Ko človek strt, oropan in ograbljen, obleži, a ni Samaritana, ki bi ga dvignil, mu obvezal rane, ga napojil, gospod sodnik, pač pa gre mimo njega cel trop levitov, ki se niti ne ozrejo, da, ki celo še zaničljivo pljunejo, gospod sodnik, kdo more vztrajeti? (*Tiho*). Vzela je lizol!

DRŽAVNI PRAVDNIK (*nekako nervozno popravlja akte*).

SODNIK (*zamišljeno kima, kakor bi pri-trjeval*): In šli ste, da izrečete kazen nad grešnikom?

OBTOŽENKA: Ne, gospod sodnik! Šla sem, da mu povem, da je dojenček brez mame, naj ima vsaj očeta. Ustvaril je otroka in naj bo vsaj toliko vesti v njem, da bo skrbel zanj, ker je kri njegove krvi, ker je v tem otroku on sam. Zakaj, če ga ni ovirala stanovska razlika, da je objemal svojo uslužbenko, da je zaživel z deklo majniško nebeštvo, ga ne sme ovirati zavest, da je to njegov otrok, čeprav iz dekle porojen in da je moralno dolžan, skrbeti zanj. Po mnenju gospoda državnega pravdnika je to majhna zahteva, kateri ni vredno ugotoviti. Težka je bila ta pot, gospod sodnik! Niti Kristova pod križem ni bila težja. Ali

natezalnica, na kateri je bilo mučeno moje srce, me je gnala, da sem šla.

SODNIK: In...

OBTOŽENKA: Zgodilo se je, gospod sodnik, da me niso pustili vstopiti. Zapovedal je svojim služabnikom, da me poženejo čez prag. Gospod sodnik, po postavi, kateri služite in katero zastopa gospod državni pravdnik, sem kriva. — Kajti kaznovati z navadnim revolverjem zločinca za umor mladega dekleta, ki je bil izvršen neposredno, brez običajnega orožja, le s pljunkom v brezvestno pohojeno srce — je zločin. Pa vendar sem sodila, gospod sodnik, v imenu pravice, ki je vdolbena v človekovem ponižanju.

Sodite, gospod sodnik! — Kako naj se upiram in zagovarjam, če je smela biti ubita moja hči, če se smejo taki zločini vršiti brez kazni dan na dan in jih družba odobrava? Sodite, gospod sodnik! Vzeto mi je vse, duša mi je poteptana in srce zastrupljeno. Končajte torej. Drobni črv — plod priznanega človekoljuba, kakor ga slika gospod državni pravdnik in kakor o njem govori javnost, naj živi kakor ve in zna, ker se je osmelil roditi se iz telesa deklet, določenega le za telesno uteho gospodarjevo!

Sodite, gospod sodnik, da bo, kakor je predlagal gospod državni pravdnik, postavljen zgled za ozdravitev zastrupljene atmosfere današnje družbe!

SODNIK, DRŽAVNI PRAVDNIK, ZAGOVORNIK (*se spogledajo. Zastor začne tiho padati*).

ČITALEC (*ko pade zastor*): To je zgodba zločina, ki ni zločin! To je zgodba trpljenja, ki gledalcu ni trpljenje! To je zgodba o grobovih, lepih in cvetočih, pozornost vzbujajočih — a notranjost njihova je polna gnusobe. To je zgodba o krizi duha, morale in idealov. Zgodba vsakdanjosti, ki ima oči, a ne vidi, ki ima ušesa, a ne sliši, ki ima srce, a ne utriplje. Zakaj cesta življenja je polna samih jazov in življenje teh jazov je takšno, da jim je pojma človek prazna fraza — in beseda ljubezen, laž!

Dijamant je najbolj trda snov na zemlji; osemdesetkrat trši je od vsake druge, ki se more smatrati za trdo. Izvedenec ga pa vendar lahko razbije z dobro namerjenim udarcem. Dijamant se ne rabi le za okraske, ampak potreben je v mnogih industrijah, na primer pri izdelovanju očal, za telefonska govornila, za poliranje biljarskih krogel, za male dele avtornih motorjev i. t. d.

Dieslova tragedija

ME DIESEL je tako splošno znano in njegovi motorji se tako obsežno rabijo, da bi bilo v tem oziru vsako tolmačenje odveč. Letos je pet in dvajset let odkar je umrl, njegova smrt je pa še vedno skrivnostna. Ve se seveda, da je utonil; toda kako se je to zgodilo, ne more nihče povedati. Govorili so o samomoru, toda to je popolnoma neverjetna razlaga, ker ni imel prav tedaj nobenega razloga, da bi sam končal svoje življenje. Ne da ne bi bil Diesel imel bridkih izkušenj; ampak v času, ko so ga pogoltnili morski valovi, so novi, lepi upi premagali stara razočaranja in pred njim se je odprlo polje delavnosti, katerega gotovo ne bi bil radovoljno zapustil.

Njegov oče je bil knjigovez v Augsburgu. Da bi se izpopolnil v svojem rokodelstvu, se je preselil v Pariz, kjer je bil rojen sin Rudolf. Dobil je vzgojo kakor drugi francoski otroci in je govoril francosko davno, preden je znal le eno nemško besedo. Ko je izbruhnila prusko-francoska vojna leta 1870, se je oče preselil v London, kjer je ostal do konca vojne. Potem se je vrnil v Pariz, sina je pa poslal k svojim staršem v Augsburg, da bi se naučil nemščine in se pripravil za kakšen poklic. Rudolfova želja je bila, da postane inženir. Ker so bili njegovi starši prerevni, da bi plačali njegovo šolanje, si je pomagal s tem, da je poučeval francoščino in si tako zaslužil učnino. Ko je dovršil visoko tehniko, se je vrnil v Pariz. Nadvse ga je mikal motor na olje in leta 1893 je naredil na tem polju svoj prvi izum. Istega leta je izdal knjigo, v kateri je razložil glavna načela svojega izuma. V tehniških krogih je knjiga vzbudila veliko zanimanje.

Med onimi, ki so spoznali veliki pomen Dieslovega izuma, je bil tudi nemški industrijski kralj Krupp. Nekoliko mesecev po izdaji knjige je Diesel dobil od Kruppa vabilo, da naj pride k njemu, kjer dobi laboratorij, ves potreben material in kjer mu bodo delavci na razpolago. Seveda je mladi izumitelj z veseljem sprejel ponudbo. Nekoliko mesecev dela in poizkusov, in prvi Dieslov model je prišel iz Kruppove tovarne. Izvedenci, katerim je bil

pokazan, so izjavili, da je v vsakem oziru zadovoljiv in Krupp je obljubil Dieslu, da mu poskrbi patent.

Menda je ni dežele, kjer bi bil tak patent spojen s tolikimi sitnostmi kot v tedanji Nemčiji. Diesel je to vedel, toda ko je minil mesec za mesecem, pa le ni bilo nič, je postal nepotrpežljiv. Začel je poizvedovati in na svoje začudenje je dognal, da je vso stvar najbolj zadrževal Krupp sam, oziroma neki član njegovega mogočnega trusta. Ko pa je zahteval pojasnilo, so mu namignili, da mora biti za uspeh svoje iznajdbe hvaležen dobroti svojega gospodarja in da je zaradi tega povsem naravno, če se njegov izum patentira pod imenom njegovega dobrotnika, ki mu bo pač priznal gotov odstotek dobička.

Dieslu taka logika ni šla v glavo. Ves razdražen je šel naravnost v pisarno kanonskega kralja. "Moj motor je delo mojega življenja," je dejal, "in nikogar ni, ki bi mu ga prepustil."

Stari Friedrich Krupp ga je miril in mu nazadnje obljubil, da bo izum patentiran pod Dieslovim imenom. Ko je prečital kontrakt in se prepričal, da bo novi motor imenovan "Dieslov", ne pa "Kruppov motor", je bil zadovoljen in je podpisal. Popolnoma je pa prezrl drugo določbo kontrakta, po kateri je bil skoraj ves dobiček zagotovljen Kruppu.

Ogromne Kruppove tovarne so začele izdelovati nove motorje na debelo. Kruppu so prinesli ogromno bogastvo. Izumitelj ni dobil ničesar razen slave.

Diesel je spoznal, da je bil opeharjen. Ni se pa mislil kar meni nič, tebi nič podati. Snoval je svoje maščevanje. Delal je noč in dan in naposled je imel nov motor, močnejši, cenejši in obenem bolj produktiven od prvega. Posrečilo se mu je, odstraniti iz prvega neke nedostatke, katerih nihče razen njega ni opazil.

Toda novi motor ni mogel biti patentiran pred desetimi leti, dokler ne poteče patent prvega. Diesel je bil pripravljen počakati. Pozabil je na svoje skrbi, gotov uspeha.

Leta 1911 je potekel prvi patent. Diesel je pokazal svoj novi motor izvedencem, ki jih je

poslalo mornariško ministrstvo. Novi motor je bil poraben za lokomotive in celo za velike ladje. Demonstracija novega izuma je bila popolnoma uspešna.

Načelnik izvedencev je povabil Diesla na privaten pomenek.

"Gospod Diesel," mu je dejal, "vpričo nevarnosti, ki žuga domovini, ne more vaš izum, na katerega ste po vsej pravici lahko ponosni, ostati vaša izključna last. V rokah naše dežele lahko postane orožje, s katerim bomo nepremagljivi."

Smisel te pridige je bil, da je mornariško ministrstvo hotelo kupiti izum za podmornice. Ampak pogajanja so se zavlačila brez konca in kraja. In Diesel je spoznal, da je bila počasnost mornariškega urada posledica — Kruppovega vsemogočnega vpliva. Industrijski kralj se je bal izumiteljeve konkurence.

Naposled je Diesla minila potrpežljivost. Šel je osebno k vojnemu ministru in mu dejal, da se mora kontrakt podpisati v kratkem času, ali pa se bo čutil razvezanega vsake dolžnosti in prodal svoj izum v tujini. Nato je minister izjavil, da je pripravljen na malo naročilo, — kontrakt za sto podmorniških motorjev. Diesel se je ujezil. Odgovoril je, da ne mara žrtvovati možnosti na svetovnem trgu za tako malenkostno naročilo. Zapustil je palače in zaloputnil vrata. Bil je svoboden.

Še tistega dne je pisal v London. Ni se čuditi, da je angleška admiraliteta hitro sprejela njegovo ponudbo. Ustanovila se je finan-

čna skupina, ki naj bi kupila pravice njegovega patenta. Štirinajst dni po zadnjem razgovoru z nemškim mornariškim ministrom je bil Diesel v Antwerpenu. To je bilo 27. septembra. Drugi dan, ob šestih zvečer se je ukrca na ladji "Dresden," z namenom, da se izkrca v Harwichu, ker je čakala nanj delegacija angleške Dieslove družbe.

Toda Diesel ni nikdar dosegel Anglije. Njegovo prtljago so našli v kabini, za njim pa ni bilo nobenega sledu.

Samomor? — Bil je na pragu uspeha. Angleška družba je bila pripravljena izplačati mu veliko svoto za pravice njegovega patenta in ustanoviti tovarno za izdelovanje njegovih motorjev. Nikdar v življenju še ni imel toliko razloga za zadovoljnost. Bil je prost in neodvisen. Niti Krupp ga ne more več varati in mučiti. Zakaj naj bi skakal v morje?

Angleška policija je storila vse, kar je vedela in znala, da bi našla rešitev te uganke. Angleška Dieslova družba se je trudila, da bi našla inženirja, ki naj bi podpisal končni kontrakt, brez katerega ni mogla začeti dela. Vse iskanje je bilo zaman.

Enajstega oktobra so holandski mornarji našli Dieslovo truplo na morju blizu izliva reke Escaut. Uganka ni bila nikdar rešena. . .

Deset mesecev je minilo. V avgustu 1914 je 290 nemških podmornic zapustilo domače luke. Vsaka je bila opremljena z novim Dieslovim motorjem. Skrivnost tega motorja je imelo le nemško mornariško ministrstvo. . .

Radio v Rusiji

KURT LONDON je napisal knjigo po svojih opazovanjih pod naslovom "The Seven Soviet Arts," ki je izšla v Londonu in zbudila precej pozornosti. Pisana je kritično in vsa izvajanja so dokumentarno podprta. Ni vse sama slava in hvala, ampak celotni vtis je ta, da se je umetniška produkcija, zlasti pa uživanje umetnosti tako dvignilo, da ni najti primere nikjer drugod. Pisec govori tudi o vlogi, ki jo igra radio v Rusiji in človeku, ki mora včasih po sili poslušati naše oglaševalne programe, se zdi v tem poglavju marsikaj čudno.

Pisec sam povdarja to, rekoč: Kakor koli se zdi neverjetno, je vendar res, da je 74 radijskih postaj in sedem tisoč posredovalnih postaj, spojenih pod zveznim radijskim odborom komaj od leta 1933 združilo s svojo mrežo 150 plemen najrazličnejših pasem in jezikov, živčih v najbolj raznolikih življenjskih okoliščinah in podnebjih. Prav tako je res, da je radio, ki ga Rusi rabijo bolj za izobrazbo kot za zabavo ustvaril na milijone učencev, katerih zanimanje in duhovna višina nadkriljuje zapadnjaško v kvantiteti in kvaliteti.

Do konca tega leta bo v Rusiji na radiu

podanih sto trideset tisoč ur glasbe, izobrazbe in kulture. Ruski programi so sestavljeni iz glasbe, literature, gledaliških predstav, ki se oddajajo naravnost z odra, iz navodil za samouke in iz otroške vzgoje. Muzikalni oddelek oddaja simfonsko, komorno in sploh instrumentalno glasbo, pesmi za ljudstvo in glasbeno ljudsko umetnost. Vse to je spojeno s poukom. Na primer: "Zgodovina klavirskega koncerta" se poda na štirinajstih koncertih karakteristične glasbe z razlagami in komentarji. Ali pa: Kakšna opera pride na radio; razdeli se na oddelke, kar se da brez škode, se skrajša in poda se zgodovina opere. Včasih prihajajo javni koncerti naravnost iz študija in med poslušalci in radijskim odborom je dopisovanje bolj živahno kot celo v Ameriki. Prav pogostoma se program izpremeni ali pa sestavi popolnoma po željah poslušalcev. Uprizarjajo se programske tekme, da se sestavijo definitivni programi po željah občinstva. Dela velikih mojstrov so vedno na dnevnem redu. Moderna glasba ne uživa mnogo simpatij. Knipper, Šostakovič in drugi imajo le po sto do dvesto uprizoritev na leto, medtem ko jih je lani na primer Čajkovskij imel 1,530, Rimskij-Korzakov 986, Glinka, Beethoven, Schubert in Johan Strauss pa po 821. Tudi plesna glasba je popularna, najbolj tradicionalni ruski in drugi narodni plesi, potem počasni, melanholični ruski valček. "Jazz" prihaja le v takozvani "sladki" obliki—to se pravi, mirnejši in brez znanih kakofonij na spored.

Pisatelji čitajo svoje knjige ali pa še neobjavljene rokopise. Skoraj sedemdeset odstotkov vseh govorjenih točk je te vrste. Včasih se pripovedovalna dela dramaturgizirajo, sempatja se pesmi deklamirajo s spremljevanjem glasbe.

Dramatski odsek organizira predstave v svojih študijih, ali pa gre v gledališče, da kar od tam oddaja predstave. Posebne ure so prihranjene za predavanja. Slavni igralci nastopajo z monologi, ravnatelj in producenti govore o idejah, na katerih sloni njih delo.

Izredno fina so radijska navodila za samouke. Vsi odseki radijskega odbora sodelujejo, pa podajo poslušalcem pomoč na vseh mogočih poljih znanja. Oddajajo se govori o načelih literature, glasbe, lepi umetnosti, o popularno znanstvenih predmetih, o politični in kulturni zgodovini in o astronomiji. Zgodo-

vina Rusije in revolucije se predava s podrobnostmi. Prinašajo se poročila o španski in kitajski vojni.

Na ta način se kulturno in znanstveno polje sistematsko obdelava, tako, da si kmet v najbolj oddaljenih krajih lahko pridobi precejšen zaklad splošnega znanja že s tem, da posluša radio. Težko, da bo kdaj zamudil to priliko, zakaj strastno hrepenenje po znanju je res vsakdanja prikazen. Zelo priljubljen predmet je bil razglas nove ustave, prav tako Stahanovitov pokret za temeljitejšo strokovno urnost.

Vsako jutro ob 8:20 je za deset minut na sporedu "koledar važnih dat," zgodovinskih dogodkov ali rojstnih dni mož in žena, n. pr. Marxov, Leninov, Stalinov, Darwinov, Columbov, Dickensov, orleanske Ivane, Majakovskega i. t. d.

Omenjajo se politiki, znanstveniki, pisatelji, umetniki, da se najširši krogi seznanijo s temi imeni. Pozdravljajo se uspehi sovjetske zveze na polju industrije in dela. Predava se o vladah drugih dežel, o njihovih časopisih, o njih gospodarski politiki. V poslušalčevi glavi se na ta način ustvarja slika mednarodnega položaja, seveda z ruskega vidika.

Redno je na sporedu "radijski slovar," pravzaprav odgovori na vprašanja poslušalcev. Zelo popularna je serija "zabavne znanosti," kjer se uči fizika, kemija, botanika, matematika s pomočjo enostavnih zabavnih primerov. Veliki učenjaki govore osebno o svojem delu na tak način, da priprosti poslušalci lahko razumejo. Med enim in drugim predavanjem ene vrste preteče po šest dni, da morejo poslušalci razmišljati o tem, kar so čuli. Tako razumljiva, stejnena in kontrolirana so ta predavanja, da si človek v par letih lahko pridobi res lepo splošno znanje, če posluša pazno le po par ur na dan.

Kvaliteta otroškega radia je primeroma višja od one za odrasle. Glavni njegov namen je pomagati učiteljem in vplivati na vzgojo z umetniškimi sredstvi. Oddajajo se tri vrste sporedov:

Za otroke od 5 do 8 let: petnajst razglasanj na mesec, vsako po petnajst minut s čitanjem, dramo in glasbo za otroke, živalske povesti, pravljice.

Od osem do enajst let: Trideset čitanj po 20 do 40 minut, splošne informacije za otroke,

otroške opere, ljubke kratke glasbene igre po kakšnih 25 minut, n. pr. Starokademskejv Robinson Crusoe in Robertov Maj vsepovsod.

Od 12 do 15 let: Literarne dramatizacije Dickensovih "Pickwickov" z glasbo; Molierov "Namišljeni bolnik"; Longfellowov "Hiawatha." Glasbeni odsek podaja klasično in sodobno sovjetsko glasbo. Velika važnost se polaga na glasbo za otroke in najboljši komponisti delajo na tem. Dalje nastopajo "Mladi pijonirji" s povestmi, petjem, zbori in čitanjem. Več kot šestdeset takih sporedov je na mesec in naj-

večja radijska postaja ima dnevno tri programe za "Pijonirje" in otroke.

Naravnost presenetljivo se je pokazalo, kako radio spaja razna sovjetska plemena, leta 1936 ob priliki splošne radijske slavnosti. Vsaka republika je izvajala svoj narodni program, a vsa so se oddajala po vseh krajih zveze. Študij sovjetskega radia daje na ta način čudovito priliko za opazovanje, kako združevalna ideja zedinjuje različna plemena Rusije. Zapadnjaki vemo, kako razdružen je zapad; če pogledamo proti vzhodu, vidimo, kako se 150 plemen združuje za izgradbo svoje dežele.

Drejčeto va pot

E. K.

(Nadaljevanje.)

V srcu je pogum nekdanji, toda v glavi ni miru.
Kot da pil je težko vino pred očmi vrti se mu.
"Drži se pokonci, ravno!" glas v ušesih šepeta.
"Vsemu človek se privadi. Strah se slabo ti poda."

V strop pogleda, premaguje nepoklicano slabost.
"Jekla ti v kosteh je treba, da boš tukaj stalen gost."
V srcu svojo pesem poje, da pozabil bi ropot.
Kmečka trma ga ozdravi, nič ne maje več se pod.

Stroji dalje ropotajo, a ne zbuja jo strahu;
kdo bi, ko še ne pozna jih, se jim ne približal plah?
Ali zdaj jih je uganil: eno pesem le zna vsak;
brez pomena, vekovečno jo ponavlja črni spak.

Vsi so lačni kot volkovi, žrelo nikdar sito ni;
eden valja, drugi melje. — "Kaj pa tukaj se godi?" —
"Le počakaj, vse boš vedel; zdaj to ni še posel tvoj.
Danes ti je zagoneten, v času jasen ti bo stroj." —

"Pa zakaj sem vendar tukaj? Saj me je gospod najel." —
"Nič ne skrbi za lenobo, silo mišic boš napel;
vidiš kup, ki tam narašča? Tukaj nam ne bo ostal.
Vse to znosiš, natovoriš, kadar voz bo pridrdral." . . .

Če je taka, to bo šala. Trikrat zgrabiš, pa bo tam.
Plesal bo dol po stopnicah; to mu ne upogne ram. . .
Nosil tovore je strumno, pa je zvedel, kaj je trud.
Enkrat, dvakrat, danes, jutri — to pač trud ni bil prehud;

teden, dva — na plečih breme, brez prestanka dol pa gor,
to zabava ni več bila. . . Ni uničil ga napor,
niso se branili udje, ni opešala mu dlan;
noge niso se šibile, a predolg postal je dan.

Vedno eno, vse enako! Ena pot in en korak! —
Ali sveti zunaj sonce? Ali je zapadel mrak?
Vse je pusto, dolgočasno, kot da človek ne živi,
srce prazno, duša trudna, v glavi jasne misli ni.

Le v globini nedosežni se poraja srd teman,
draži živce, trga žile — a togota je zaman. . .
Če doma je skalo sekal, znosil drobce tja za plot,
trud mu polje je očistil, ploden vsak postal je kot.

Zdaj ne orje, zdaj ne seje. Tovor nosi gor pa dol,
nič ne misli, nič ne snuje, le gara kot vprežen vol.
V trudno glavo sili blaznost, pest se stiska nehote.
Kaj pomaga? Vas je daleč; polja tukaj ne zore.

Skril je misli in občutke, sam bi se najrajši skrnil,
da sosedu bolne duše nehote bi ne razkril.
Saj tovariš bi nobeden ne razumel, kaj trpi,
kam spomin mu poletava, kam srce mu koprni. . .

Kadar tovorov ni bilo, so razlagali mu stroj.
"Vekomaj ne boš le hlapec; enkrat to bo posel tvoj;
zdaj oglej si vse te zmaje, da jih dobro boš poznal,
ko bo čas, da jim boš stregel, da se jih ne boš več bal."

Blago segle so besede nade polne mu v srce.
Ukal bi, da bi ga čule nepozabljene gore.
A pritajil je veselje, ki mu v srcu pelo je;
vsak tovariš — si je mislil — mu v globino duše zre.

Nasmejal se je široko: "Naj bo medved ali zmaj!
Bil sem tujec nerazumen, zdaj bojazni vse je kraj.
Naj ropoče ali stoka, sika jezno kot modras,
ne verjamem takim grožnjam kot verjel sem prvi čas.

"Sila v strojih je mogočna, a njihova vendar ni.
Videl sem, kako življenje krepko dajete jim vi;
mrtvi so brez vaše roke kakor brana, plug in srp.
Rad od vas bi se naučil, kar mi ni več strah in skrb."

Zadonelo mu v odgovor po dvorani je na glas:
"Zdrav, tovariš! Stisni roko! Zdaj prihajaš res med nas.
Treba se ti bo učiti, preden boš razumel vse;
mного čudnega je v strojih, nič se samo ne odpre.

(Dalje prihodnjič).

E. K.

Julkina zmota

ATAKAR mu je naštel tri ali štiri jedila, trdeč, da jih lahko priporoča. Lipman se je pa obrnil k Julki, kaj da si je ona izbrala. Oba, se je zdelo, sta imela enak okus in natakarku je bilo prihranjeno nekaj dela, ker je lahko ves sestav večerje zapisal le enkrat. Jedila so bila izvrstna in prav tako vino. Na Julko je to čudno vplivalo, vsaj pozneje, ko je razmišljala o tem se ji je zdelo čudno. Kakor sta natakark in njegov pomočnik menjala krožnike in prinašala nova jedila in točila vino, se je nekaj mehčalo v njej. Vse, kar je bilo prisiljenega, je minevalo, na jezik so ji prihajale besede, ne da bi jih bila po trikrat obrnila in smejala se je prosto. Le enkrat, ko jo je Lipman skusil pregovoriti, da naj po večerji vendar obiščeta nočni klub, se je spomnila, da ima stalne namene kakor da ji je bilo v hipnotičnem stanju naloženo, da mora ostati v teh in teh mejah. Zresnila se je in dejala: "Mislila sem, da vaše obljube kaj veljajo." Na to se je vdal in ni ponovil nobenega podobnega predloga.

V srcu je bilo Julki žal. Tako dobro se je počutila, da ji je bila misel na dom zoprna in sama je hrepenela po zabavi. Toda v glavi je sedel učitelj, neskončno majhen, da se je mogel stlačiti noter, ampak silno oblasten in govoril: "Z enim večerom popustljivosti, z eno uro užitka lahko zapraviš vse, kar bo nemara pozneje kdaj mogoče." Ni ji povedal, kaj bi bilo lahko mogoče, sploh ji je bilo v glavi mnogo nejasnega — nemara je bilo vino krivo, ampak ubogala je.

Ko je natakark prišel z vprašanjem, ali naj še kaj prinese, se je zavedla.

"Čas poteka. Povedala sem vam in obljubili ste mi. Posloviti se bo treba."

"Razumem," je odgovoril. "Toda za bodočnost ne smeva prepustiti slepemu slučaju, da nama dovoli srečanje. Slučaji so hudomušni."

"Pa če se tak slučaj res ne bi hotel oglašiti?" je vprašala in — če je hotela ali ne, je bilo v tem vprašanju nekaj zapeljivega.

"To bi bilo zelo žalostno, vsaj zame."

Povedala mu je, da pride vsako sredo v neko veletrgovino, gledat, kaj imajo novega. Zahvalil se ji je in odšla sta. Pred gostilno je poklical taksi.

"Ali vas smem spremiti do postaje?"

"Rajši ne," je dejala. "Bilo je lepo nocoj in najbolje bo, da končava tukaj."

Hotel ji je dopovedati, da ni razlike, če se poslovita tukaj ali pa na postaji, toda ona ni odnehala. Je razlika, je trdila, zakaj spomin na prijetni večer ostane svežjši, če ga ne razvlačita. Razen tega bi bil na postaji lahko kak znanec. Poklonil se je in voznik jo je odpeljal. Med potjo ga je poklicala.

"Premislila sem se," je dejala. "Pozno je pa bo boljše, da ostanem pri prijateljici v mestu."

Dala mu je naslov. Vozniku je bilo vseeno in odpeljal jo je tja.

Misel ji je prišla nenadoma. Kdo ve, za kaj utegne biti dobro?

Znanka jo je z veseljem sprejela in na nje no željo poklicala Rika. Dejala mu je, da je Julka trudna in ostane čez noč pri njej, pa naj nič ne skrbi. Ko je bil potolažen, da ni nič drugega kot trudnost, je bil Riko zadovoljen. Julka se je še sama oglasila in potrdila, da je le zelo zaspana in on jo je prosil, naj si ne dela nobenih skrbi in naj se dobro spočije. Zazehnila je na glas in mu zaželela dobro noč. In obesila je slušalo.

9.

Z Rikom se nista videla do drugega večera. Ko se je vrnil iz pisarne, ga je vprašala, ali se je kaj jezil, da ni prišla domov. Ni opazil lahne ironije v njenih besedah pa je dobrodušno odgovoril, da razume, kako je, kadar je človek truden. Potem je smehljaje dodal:

"Tudi jaz sem se potepal. Tudi v meni je nekaj take krvi."

V njenem srcu se je takoj zbudil sum, ki pa ni našel nobene določene smeri. Ali jo misli dražiti? Ali jo izkuša? Ali ve več kot bi bilo treba? Ali je morda sam hodil po prepovedanih potih? ... Sami se je čudno zazdelo, da smatra svoje male pustolovščine za naravne, pa da bi bila vendar ljubosumna, če bi on pogledal

drugi ženski bolj globoko v oči. Toda pokazati ni hotela tega, pa je malomarno odgovorila:

"Ali misliš, da mi razodevaš kaj novega? Vsi moški so potepuhi, zakaj bi ti bil izjema? Pa kod si hodil?"

"V cerkvi sem bil."

Debelo ga je pogledala. In takoj jo je misel vprašala, kaj bi mogle pomeniti te besede. Resne ne morejo biti. Kaj torej skrivajo? Da ni bil do blaznosti zaljubljen vanjo, bi bil opazil, da je prišla negotovost v njen glas, ko je začudena vprašala:

"Kdaj si pa začel hoditi v cerkev? Te navade nisem še nikdar opazila. Kaj te je navedlo, da si postal pobožen in se kesaj zaradi svojih grehov?"

On se je le nasmejaj in odgovoril:

"Kako naj se kesam grehov, katerih se ne zavedam?—E, to ni bila taka cerkev kot druge. Slišal sem o njej že prej, a do snoči nisem bil tam. Pri večerji sva se slučajno sešla s Tornom, pa me je povabil na debato v občinski cerkvi."

"Debata v cerkvi? Verska debata?"

"Ne. Notranjost sploh ni podobna cerkvam, kakršnih smo vajeni in odprta je vsaki resni organizaciji za predavanja, za debate. . ."

"Politične debate?" se je zgrozila.

"Tudi. Pa zakaj ne? Seveda, tudi meni se je izprva zdelo čudno. Pa mi ni žal, da sem bil tam. Bilo je res zanimivo, morda največ zato, ker mi je bila vsa stvar popolnoma nova."

"Lahko si mislim, da je moralo biti kaj lepega, če te je Torn peljal tja," se je Julka namrdnila.

"Zakaj? Ali ti je Torn kdaj kaj storil? Jaz nikdar nisem opazil in ti mi nikdar nisi povedala."

"Kaj naj bi mi storil? Le strinjati se ne morem ž njim. In tako se vede kakor da je za cele gore nad drugimi."

"Torn?" se je Riko začudil. "Saj ga ni skromnejšega človeka od njega kljub temu, da bi bil lahko ponosen na svoje znanje."

"Meni ni simpatičen; ali ni to dovolj? Poročila se vendar nisem z vsemi tvojimi znanci in prijatelji in nikjer ni zapisano, da jih moram občudovati."

"Občudovati jih — to je prevelika beseda. Ampak doslej še nisem srečal človeka, ki bi mogel sovražiti Torna."

Zazdelo se ji je, da je zopet pokazala preveč svojih misli in je dejala:

"Zame ni tako važen, da bi ga sovražila. Le simpatije se ne dajo izsiliti. Sploh sva začela na to polje brez razloga. Govoril si o debati. Ali je bila res politična?"

"Kajpada," je pritrdil Riko, "in skoraj žal mi je bilo, ko je bila končana."

V njeni duši se je zbudil strašen sum. Tornovih nazorov sicer ni poznala, njena čustva mu pa nikakor niso mogla prisoditi dobrih. Vse, kar je bilo v zvezi ž njim, ji je bilo zaprno, torej tudi njegove ideje. Začelo ji je vreti v glavi in le s težavo je obvladovala svoje besede.

"Pa ne, da se je govorilo tudi kaj radikalnega?"

Riko se je nasmejaj.

"Pač, pač," je odgovoril. "Tega je bilo še največ. Ali misliš, da pomeni ta beseda kaj zelo strašnega? Ni tako hudo, ne. Neki profesor je radikalno zagovarjal sedanje družabne razmere. . ."

"Radikalno?" je vprašala nekam neverjetno.

"Seveda. Nobene izpremembe ni dovolil. Vse, kar je, je prav in vse mora ostati natančno tako kakor je. Ali ni to radikalno?"

"Mislila sem, da je radikalno, kar uganjajo rdečkarji, ki hočejo podreti vse."

Zopet je priplaval smehljaj Riku na obraz.

"Tudi oni so govorili, ali zdelo se mi ni, da hočejo porušiti vse. Dva sta govorila in dejal bi, da je bilo lepo, čeprav se nista strinjala v vseh rečeh, kar mi pa ni bilo dovolj jasno."

"Rdečkarji so govorili in ti si ostal?" se je zavzela.

"Saj vse skupaj ne bi bilo imelo smisla, če bi bil odšel, preden sem slišal vse."

"No, še tega je bilo treba!" je vzkliknila. "Vidi se, da ne misliš niti ped pred nosom. Kaj bi bilo, če bi kdo zvedel, da zahajaš na prekucuške sestanke?"

Rikove oči so postale nenavadno velike, ko jo je pogledal.

"Kaj naj bi bilo? Cerkev je bila vsa polna ljudi, poleg navadnih delavcev je bilo vse polno takih, katerim se je poznalo, da so imeli vsakovrstne šole za seboj in nihče se ni bal, nihče

ni zatajeval zanimanja. Zakaj naj bi se bal jaz?"

"Da, še tega je bilo treba! Dovolj si star, da bi vedel, kako nevarno se je igrati z ognjem; pa ne, prevratno blebetanje ti je več kot briga za družino."

"Julka! — Ne govori tako nepravilno. Kdaj sem pozabil nate in na otroka? Kakšen greh sem storil, če sem se šel kaj naučit?"

Julka je bila že razburjena. V resnici mu ni mogla ničesar očitati. Včasih, ko se ji je zdelo moderno, je sama rada pokoketirala z levičarstvom, dasi nikdar ni vedela, kaj tiči v njem. Toda od trenutka, ko je bil Riko omenil Torna, se je v njej kuhala jeza in trma jo je gnala dalje in dalje. Besno je vzkliknila:

"Če bi res mislil name, se ne bi podajal v nevarnost, da izgubiš še to službico, ki nas komaj varuje revščine!"

Tudi v njem je zakipelo. Toda premagal se je.

"Ta službica ni v nikakršni nevarnosti zaradi te debate. Naš urednik je bil sam tam in je ploskal govorniku, ki ga ti imenuješ prekucaha. Slišati druga mnenja ni zločin. Ne poznati teh ali onih načel, pa jih blatiti in preklinjati, je pa — odpusti — neumno."

"Tako torej! Preneumna sem zate. Le taki ljudje kot Torn, so ti dovolj modri."

"Zakaj zavijaš moje besede? Spoznati hočem ideje, ki so mi tuje, da ne ostanem nevednež. Ampak bolje bo, da končava to debato. Ti si preveč razdražena, da bi mogla mirno soditi in jaz te nočem še bolj razkačiti. Jutri se ti ohladi jeza, pa boš drugače govorila."

"Ali me imaš za otroka, ki ne ve, kaj govori?"

"Ne. Sicer pa ni nič hudega, imeti koga za otroka. Jaz bi sam včasih bil rad otrok. Pa tudi ko nisem, mi pride včasih kaj na jezik, kar bi rajši pogoltnil. Nihče izmed nas ni Nietzschejev nadčlovek, pa moramo vsi potpeti, kadar je treba."

To je bilo polje, kjer stopinje niso bile varne, pa je obmolnila. Vstala je s kretnjo, kakor da bi mu hotela reči, da se je naveličala vsega in da zaključuje nepremagana. Ta večer nista govorila več in sta šla kmalu spat. Oba sta zatiskala oči in oba sta bdela. V njene misli se je vračal prejšnji večer in polagoma se ji je vrnilo zadovoljstvo. Vse je

lepo uredila; kadar bo hotela ostati v mestu, se bo lahko sklicevala na prijateljico in Riko ne bo mogel sumiti. Lipmana ima že precej na vrvi in modro je ravnala, ko ga je zapustila. Izpod vsega tega je nekaj šepetalo Whitneyjevo ime, ampak ta glas ni imel mnogo moči. Vendar, nemara . . . Ni slabo, imeti izbero . . . Ah, neumnost! Tako daleč še ni in nemara nikdar ne pride. Kljub temu — mladost ima pravice, telo jih ima in druge želje jih imajo. Pa Riko? Ej, nikdar ne bo več mlajši in nikdar ne bo imel denarja. Ampak njen mož je. Eh, kaj!

Trepalnice so ji polagoma postale težke, misli ubežne in naposled je zaspala.

Tudi Riko je premišljeval. Kaj jo je moglo tako razkačiti? Morda bi bilo bolje, da ji ni nič povedal o debati. Pričakoval je, da vzbudi njeno radovednost. Začela bi vpraševati, o čem so razpravljali, kaj so govorili in kako. Bil bi prijeten večer, oživil bi njegov spomin, ona bi pa imela zabavo z neštetimi vprašanji, na katera včasih ne bi bil znal odgovoriti. Saj še tam ni razumel vsega in se je namenil, da pojde večkrat tja in se nauči kaj več. Ščasoma bi morda zvedel, čigavi nazori so pravi. Naposled — vsa reč je precej resna in človeka je skoraj sram, da je ne razume. Julko pa to razburja! Pa je vedno bila videti tako razumna . . . Kako bi mogel razlagati vse to? Kaj se godi v njeni duši, kaj se izpreminja v njeni glavi?

(Dalje prihodnjič)

Asirci, ki se omenjajo v svetem pismu, pa so iz raznih vzrokov bolj važni za zgodovinarje, so morali imeti s svojim verskim češčenjem dokaj sitnosti. Pred kratkim je dr. I. J. Gelb, član orijentalnega zavoda, predaval ameriški orijentalni družbi o svojih raziskavah in med drugim povedal, da so imeli več kot šest tisoč bogov in boginj. V tej veliki družbi seveda niso bili vsi enaki; nekateri so bili le nekakšni duhovi ali demoni, ampak vpoštevati jih je vendar bilo treba. Med njimi je bilo tudi mnogo tujih bogov, zakaj nekaj časa so Asirci vladali nad ogromnim osvojenim ozemljem od sedanjega Irana (Perzije) do Egipta, od Anatolije do Arabije in bogove vseh podjarmljenih narodov so sprejeli za svoje. Zdi se, da so bili prvi, ki so tako ravnali. Pozneje so Rimljani importirali bogove iz vseh mogočih krajev, v Ameriki so pa Inki adoptirali tuje bogove. — Sedanji civilizirani narodi sicer nimajo toliko bogov, toda svetniki, katerih je poln vsak koledar, ne stoje na nič nižji stopnji kot so stali taki bogovi. In Asirci niso imeli ogromnega števila angeljev, ki jih imajo židje, kristjani in mohamedanci.

Krastače, po domače krote, navadno ljudje pohodijo, če jih le vidiš. To je nesmiselno. Zlasti na vrtu bodite veseli, če se je krastača v njem naselila, ker pokončuje na tisoče škodljivih žuželk, sama pa ne dela nobene škode.

Za gospodinje

Gobe.

Neka mlado poročena ženica bi bila pri kosilu rada presenetila svojega moža in ker je slišala, da ima posebno rad neko zelo rahlo torto, ki jo tukaj imenujejo "sponge cake," je posvetila nekoliko ur tej poslastici. Njeno znanje o tortah je bilo nekam megleno, toda vedela je, da je potrebno testo, da gredo v rozinovo torto rozine, v datljevo pa datlji; znano ji je bilo tudi, da naj bo testo dobro stepeno, ampak to ji ni delalo skrbi, ker je imela električen mešalnik. Če spadajo v rozinovo torto rozine, bo za sponge cake treba "sponges." Kupila je torej gob in jih nastriгла na drobne kosce, pa jih vmešala v testo. Torta se je precej lepo spekla; ni se niti prismočila, niti sesedla. Kljub temu ni bil možic prav nič navdušen, ko je poskusil "presečenje."

Sponge—kot je znano—je morska goba, ki je dobra, da se obriše z njo tabla in se lahko rabi v kopelji, gotovo pa ni ne za peko ne za kuho. O teh gobah torej tukaj ne govorimo, ampak o tistih, ki jim po angleško pravijo mushrooms. Za temi bi si človek pač obilzal ustnice. Križ je le ta, da je gob mnogo vrst in da so ene izvrstne za hrano, druge pa skrajno strupene. Treba je torej, da jih dobro poznaš ali pa, da se lahko popolnoma zanašiš na tistega, od kogar jih dobiš. Kar prihaja tukaj na trg, so večinoma šampinjoni, ki se umetno goje. Njih barva je skoraj bela. Po pašnikih in gozdovih pa rastejo jurčki, lisičke, tupatam mavrohi in še druge vrste, vsaka ob svojem času. Kdor res dobro pozna te rastline, mu je nabiranje gob zabava kakor lovcu lov. Toda kdor ni izveden, naj to rajši opusti. Enkrat je prišla v Michigan večja družba iz Chicaga na farmo. Tam so videli krasne gobe, pripravljene za sušenje. Imeli so jih tudi za večerjo in tako so jim šle v tek, da so jih hoteli vzeti par košar s seboj. Trdili so, da jih poznajo in zjutraj jim je gospodinja dala nekoliko košar in nožev, jim povedala, kje rastejo in jim zaželela mnogo sreče. Morali so imeti mnogo zabave, zakaj nabirali so nekaj ur in ko so se vrnili, so bile vse košare polne. Zmagoslavje se jim je kar bleščalo v očeh. Gospodinja jih je debelo pogledala, potem se pa na ves glas nasmejala. "To mislite peljati v Chicago? Kolkoli jih pa nameravate zasukati s tem?" — je vprašala. Gostje so se spogledavali. "Saj so prav take kot vaše." Tedaj je gospodinja prelomila eno in jo pomolila prvemu pod nos. Smrdelo je kakor hudičev dih. Dala jim je mila in jih poslala umivati roke, za hišo je pa mož izkopal globoko jamo in zagrebel "krasne" gobe, da ne bi mogle kokešati do njih.

Razna znamenja kažejo, ali so gobe dobre, ali pa strupene. Če izpremeni barvo, kadar jo prelomiš, ji nikar ne zaupaj. Če slabo diši, gotovo ni dobra. Nekateri položijo novo desetico v lonec, kadar jih kuhajo; če ostane "dime" čist, smatrajo gobe za dobre. Ampak če jih ne poznaš, se rajši ne igraj z njimi. Če si se do dobrega prepričala, da so dobre, jih pa lahko pripraviš na razne načine in vsem pojdejo v tek.

Preden gredo v lonec ali v kozlico, jih vselej dobro očisti. Sama voda včasih ni dovolj; če se jih drži listje ali pa če je koža nagubana, jih je treba ostrgati. Nekateri kuharice vedno olupijo šampinjone in shranijo olupke za juho. Vse črvice dele odstrani. Peril jih pa, dokler niso popolnoma čiste. Včasih zadostuje ena voda, drugič jih je pa treba pet.

Gobe z jajci

Očisti približno en liter (quart) gob in jih zreži. Kuhaj približno četrt ure v slanem kropu. Potem jih odcedi in

polij s čisto vodo. Daj v kozico za dobro žličo masla ali masti. Ke se raztopi, vsuj gobe, posoli in popopraj. Ubij dva ali tri jajca, jih stepi in vlij na gobe, pa premešaj. Ko so jajca dovolj ocvrta, je vse gotovo. — To je za štiri porcije.

Gobe s čebulo

Očisti, zreži in skuhaj gobe kakor po gornjem navodilu. V kozici raztopi dobro žličo masla ali masla, zreži dve večji čebuli in zarumeni na masti. Vsuj v to pripravljene gobe. Temu lahko dodaš nekaj drobno zrezanega petršilja in dve zeleni papriki.

Kisle gobe

Očisti, zreži in skuhaj gobe kakor prej. Zreži tri krompirje na koske. Daj v kozico za dobro žličo masla ali masla, ko se raztopi, dodaj dve žlici moke in mešaj, da se lepo zarumeni, pa ne prismoči. Vsuj v to gobe in krompir, posoli, popopraj, dodaj malo kisa ali pa limoninega soka in nastrižane limonine lupine in zalij z vodo po potrebi, pa ne preveč, zakaj ostane naj gosto.

Fižol v stročju z gobami

Obreži fižol kakor vselej, kadar ga kuhaš. Če ima niti, jih povleci iz njega. Zreži ga kakor ti najboljše ugaja, srednje dolg fižol najboljše na tri kose. Skuhaj ga v slanem kropu, da bo dokuhan, pa ne premehak. Potem ga stresi na rešeto. Razgrej v kozici maslo, vrzi vanj malo drobno zrezanega petršilja in čebule. Ko zarumeni, posuj z moko in mešaj. Ko zarumeni še moka, zalij z juho, če pa te nimaš, z vodo. V to stresi gobe, ki si jih pripravila kakor po gornjih navodilih, in fižol. Rahlo premešaj in dodaj malo kisle smetane.

Gobova omaka

Najboljši so za to omako (sauce) jurčki ali pa šampinjoni. Tudi mavrahi niso slabi. Dobro očisti pet jurčkov in jih drobno zreži. Razgrej v kozici za pol jajca masla in vrzi vanj drobno zrezan petršilj in čebulo, potem pa gobe. Pokrij in praži. Ko se osuše, posuj z žličo moke, dobro premešaj, zalij malo z juho in posoli. Ko so gobe kuhane, dodaj žličo kisle smetane in pusti, da malo prevre. Daj na mizo z mesom.

Gobova juha

To narediš kakor omako, le da jo bolj zaliješ. Gobe zreži zelo drobno. Najbolje je, če jih sesekljaš. Kadar so gobe kuhane, jih vsuj na sito in jih kolikor mogoče stisni skozi. Kar ostane na situ, stresi nazaj v juho. V to juho lahko zakuhaš riža ali pa rezancev. Dobra je pa tudi brez teh dodatkov. Na maslo daj gobe, kadar so že precejene, potem ravnaj kakor z omako.

Bržola z gobami

Kakor imajo nekateri radi mnogo čebule na bržoli (steaku), tako ji dajejo gobe poseben, dober okus. Pripravi gobe s čebulo, kakor kaže gornje navodilo. Kadar je bržola skoraj gotova, kar je odvisno od tega, kako jo hočeš imeti prepečeno, jo posuj z gobami in pokrij. Lahko dodaš malo kisle smetane. Tudi teletina je prav dobra z enako prirejenimi gobami.

Sedaj je čas, ko si gospodinje rade napolnijo police z domačimi konzervami. Res je, da se je kuhinjska industri-

ja, zlasti v Ameriki zelo razvila in v "groseriji" lahko dobiš neštete vrste zakuhanega sadja, zelenjave, mesnih izdelkov i. t. d. Vendar pa imajo naše gospodinje rade vsaj nekaj svojega, tudi če jim daje to toliko dela, da včasih ne vedo, kje jim glava stoji.

V naslednjem podajamo par navodil, ki ne zahtevajo mnogo truda in dajejo zadovoljive rezultate.

Zeleni paradižniki s paprike

- 1 "pek" zelenih paradižnikov
- 4 kupice zrezane zelene paprike
- 4 kupice zrezane rdeče sladke paprike
- 4 kupice zrezane čebule
- 4 kupice zrezane zelene
- 1 kupico soli
- 7 kupic sladkorja
- 2 žlici belega gorčičnega semena (white mustard seed)
- 2 žlici zeleninega semena (celery seed)
- 1 žlico stolčnega cimeta
- 7 kupic kisa

Odstrani cvetne konce paradižnikov, toda ne lupi jih. Umij jih in zreži. Lahko porabiš za to mesni mlinček (food chopper). Posoli vso zelenjavo in pusti čez noč. Drugi dan dobro odcedi in dodaj ostale sestavine. Daj vse v lonec in na ognjišče, da se zelo počasi kuha. Pusti na ognju približno eno uro. Kadar se zgosti, je gotovo. Imej steklenice pripravljene in sterilizirane, kakor za vse konzerve. Vrela voda jih sterilizira. Napolni steklenice in dobro zapri.

Zmes iz paprike

- 6 kupic zrezane zelene paprike
- 6 kupic zrezane sladke rdeče paprike
- pol kupice hude rdeče paprike
- pol kupice soli
- dve kupici drobno zrezane čebule

dve kupici in pol sladkorja

Prereži paprike po dolgem in odstrani seme. Drobno jih zreži ali pa bolj debelo zmelji. Stresi nanje sol in jih pusti pokrite deset minut v kropu. Potem odcedi. Dodaj ostale sestavine in hitro kuhaj 25 minut. Vlij v pripravljene steklenice in takoj dobro zapri.

Zrele kumare

- 4 funte zrelih kumar
- pol kupice soli
- dve četrti (quarts) hladne vode
- 8 kupic sladkorja
- 2 kupici vrele vode
- 4 kupice dobrega kisa
- četrt kupice celega cimeta
- tretjino kupice celih klinčkov (whole cloves)
- 2 žličici dišave "allspice"
- 2 zrezani limoni

Izberi lepe, velike, zrele kumare. Zreži jih na štiri dele in odstrani večje seme. Potem jih zreži na majhne kose, za palec velike, ali pa še manjše. Stresi nanje sol in polij s hladno vodo. Pusti jih tako čez noč. Drugi dan jih odcedi, pokrij s čisto vodo in jih počasi kuhaj, da se malo omechajo. Odcedi jih in kuhaj ostale sestavine pet minut v vreli vodi. Potem dodaj kumare in kuhaj, dokler se vse skupaj na izčisti, pa pazi, da se ne zmechča preveč. Napolni pripravljene steklenice in takoj dobro pokrij in zamaži z voskom.

Nojeva jajca rabijo v nekaterih krajih za hrano. Če hočete poskusiti, morate tako jajce kuhati štirideset minut, da bo trdo.

YE OLD HYLAND CLUB INN

1615 WEST 117th STREET
LAKewood 9664

Glasba, ples, predstave.

Pijače se točijo do 2:30.

Schuster in Hribar, lastnika.

Mihcic Cafe

Imamo dobro vino, pivo in žganje, kakor tudi dober prigrizek.

7202 ST. CLAIR AVENUE

Anton Jankovich

14306 SYLVIA AVENUE

Cleveland, Ohio

Zastopnik za "Prosveto," "Proletarca" in "Cankarjev glasnik"

Louis Pecenko

7308 HECKER AVENUE
ENDicott 2759
Barvar, papirar in dekorator.
Unijsko delo

Frank Butala

Slovenska trgovina s čevlji.
Velika izbira.

6410 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

John Mikuš

Izdelovalc harmonik
6607 EDNA AVENUE
Cleveland, Ohio

Dominik Laušin

Gasolinska postaja.
Dobra in zanesljiva postrežba.

EAST 60th STREET in ST.
CLAIR AVENUE

Fajdiga in Klančar

Vzorna pekarna

6413 ST. CLAIR AVENUE

V zalogi imamo vedno sveže pecivo, kolače, torte, za dom, za godove in svatbe.

Norwood Bowling Alleys

Cigars, Cigarettes, Drinks and Sandwiches.

6125 ST. CLAIR AVENUE
Frank Bucher, Mgr.

Frank Černe Jewelry Company

v Slov. Narodnem Domu

6401 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio